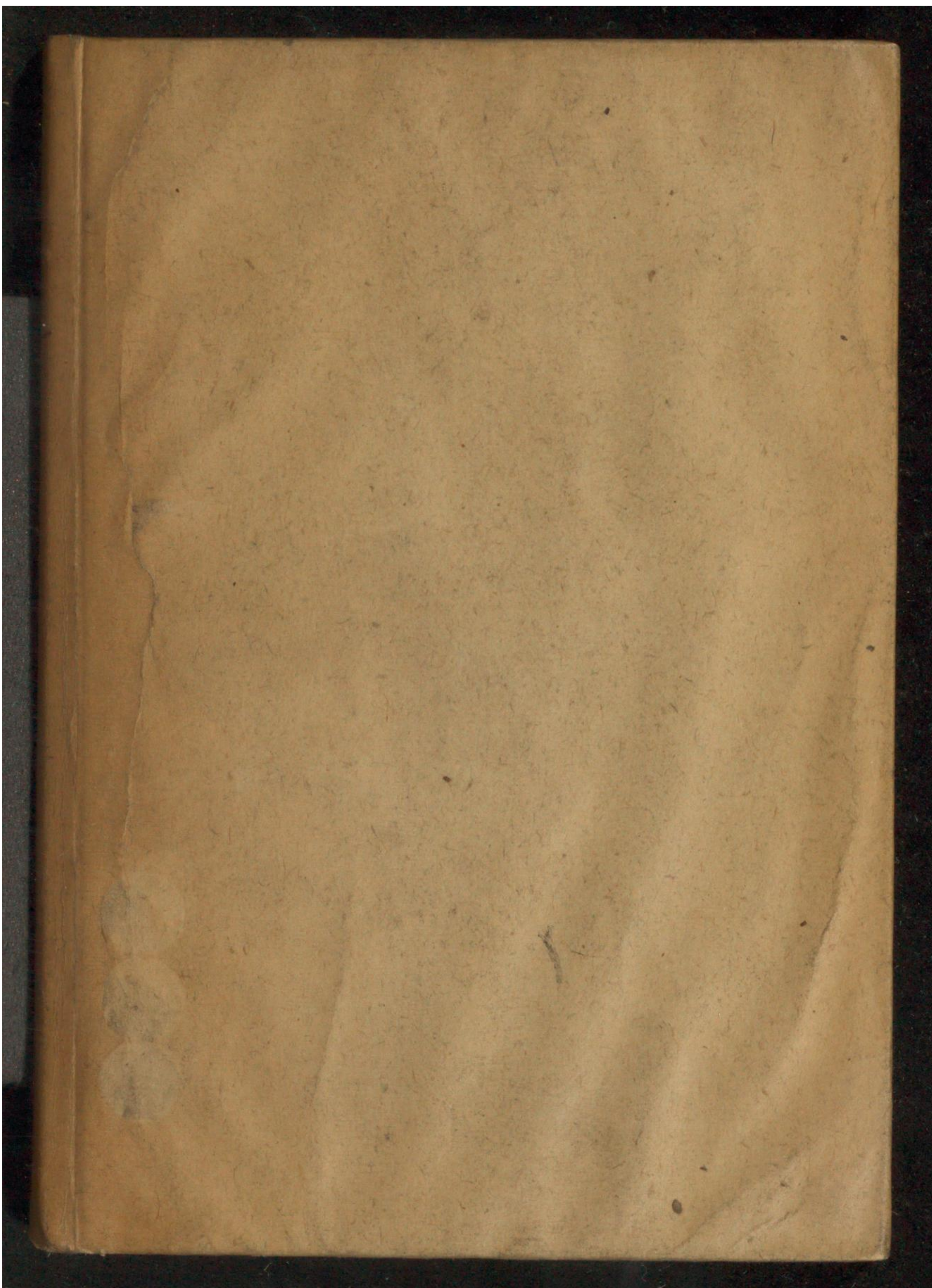
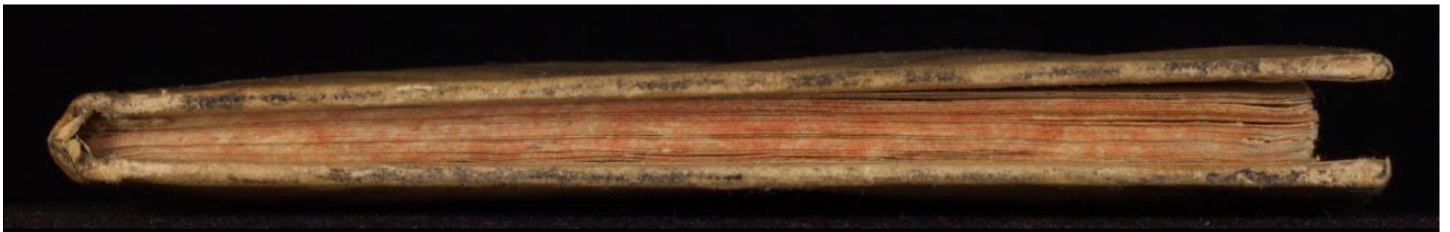

Grynaeus
1545

2899/A

A.I.p
16

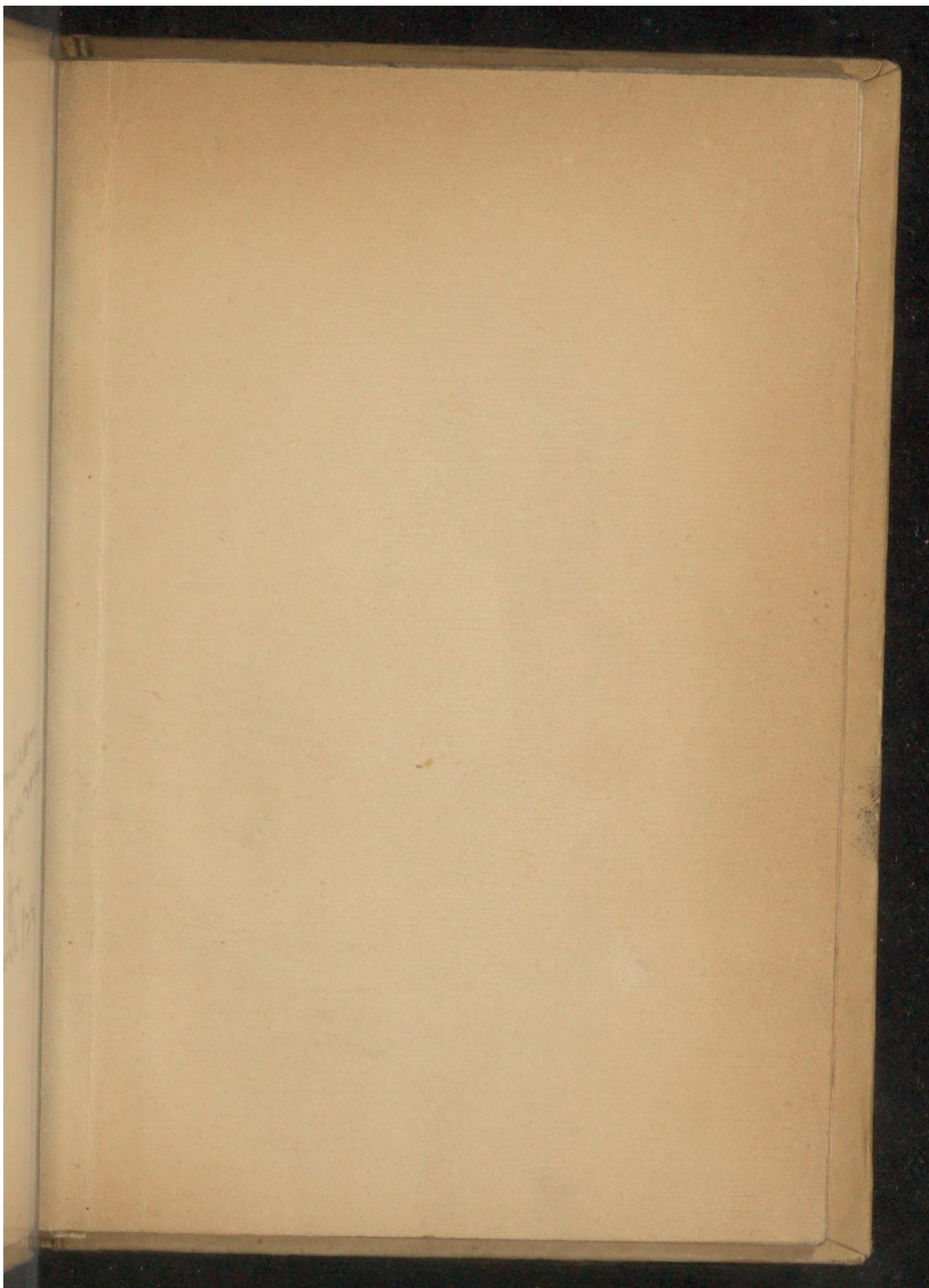
GOYNAEUS

(Venice, c. 1545)

L'Art Ancien
Lugano

30 Swr. fr
april /28

333

MEDICI ENCHIRIDION AD QVOTIDIANAM MEDENDI EXERCITATIONEM

ex Galeno excerptum. Ioanne Baptista Goynæo Pyrrhanensi, Academico inflammato, authore. Ad Ioannem Antoniũ Apollonium conciuem suum.

EIVSDEM *de situ Istriæ ad Pyrrhanensium adolescentum Academiam liber unus.*

EIVSDEM *Dialogus, quod philosophi & Medici dogmatici iurisconsultos dignitate præcedãt. Ad M, Antonium Ianuam et Franciscum Frizimelicam præceptores.*

PARADOXVM *etiam, quod latino potius quàm vulgari sermone scribendum sit. Ad Nicolaum Rossignolum conciuem suum.*

ALIVD *Paradoxum quod nobiliora sint literarum studia rei militaris peritia. Ad Priamũ Polanũ.*

POSTREMO *Ecloga piscatoria in nobilissimi uiri Marci Vrsati Patricij Patauini obitum. Ad Arnoldum Arlenium Peraxylum.*

IO. ANT. APOLLONII PYRRHAN. ART. ET MED. D. AD Candidum Lectorem epigramma.

Si ueterum inspicias lector si scripta nouorum,
Queq; docent diti subtrahere arte animas,
Forte subobscura nosces hæc tradita nube,
Clara goynæi dum monumenta leges.
Sic etenim docuit qua sit ratione medendum,
Vt nullum inuenias huic (mihi crede) parem.
Omnigenos ergo cupiens depellere morbos,
Hunc eme: & in gremio nocte, dieq; foue.

FRANCISCVS BENELLIVS AD IO. Baptistā Goynæum Academicum inflammatum.

Quod latia, hetrusca, græca scis scribere lingua,
Siue cupis prosam, carmina siue cupis.
Hoc ego non miror iuuenis doctissime, miror
Omnia quod leges iam monumēta patrum.

CORNELIVS Delbinus ad eundē.

Istria terra tibi debet Goynæe, fatemur,
Ingenij celebrant quam monumenta tui.
Tu tamen huic contra debes, quod lumina tanti
Ingenij ex istris præbuit ipsa tibi.

IO. BAPTISTA GOYNAEVS ANTONIO APOLLONIO S. D.

OLEO Ego sæpenumero Apolloni (vt nosti) cum Aristotelem admirari, tũ diuinum illud Galeni ingenium prędicare, nullam aliam certe ob causam, quàm ob perfectam & absolutam in tradendis disciplinis eorum rationem, quam peculiari gentis uocabulo græci homines methodum appellarunt. quam ob rem intermisi iamdiu, (ut non te latet) gratissima & iucundissima aliorum authorum studia. in quibus si quis alius pluribus annis à pueritia usq; erã uersatus: ut in iis duobus prope solis quantum ingenij ui consequi possem, & in philosophiæ & artis medicæ literis non nihil proficerem. Quid autem hactenus in utrisque sim assecutus, id aliorum iudicio arbitror relinquendum. Verum cum diebus hisce supioribus ad uitãdos solis ęstus ruri agerẽ, statui mecũ ipse ex Gal. libris ad meã utilitatẽ nonnulla excerpere, q̃ ad medẽdi quotidianã exercitationẽ metho do pertractãdã q̃si epitomes cuiusdã loco mecũ haberẽ: unde mihi in memoriam facile reducerentur omnia, quæ ad ægrotorum curationem requiri solent. In quo quidẽ labore meo cum mihi ipsi, ut animantia fermè omnia in fœtibus suis, aliquantulum placere uiderer, statui etiam eiusdem te participem facere uoluptatis: quem propter singulares animi dotes, & propter summa & innumerabilia in me collata beneficia, propter studiorum coniunctionem, propter deniq; communẽ patriam mirifice amo atq; obseruo. Qua quidem in re si alijs omnibus (neque

enim tantam animo spem concipio) non satisfecero: cumu late tamen mihi ipsi satisfactum esse putabo: si tu solus hanc lucubratiunculam non improbaris. quod ita spero, & opto futurum mi frater. Vale.

Libro. 8. Aph. lib. de uenę se ctione. 9. Therap. 7. de medicamentis secundū loca. In lib. de sectis, & 7. de medicamentis secundū loca. primo ad Glauco, 9. Ther. Primo diuinę philosophiæ. Libro. 1.

DVplex igitur Apolloni in tota medicorum arte (ni fallor) Galeno authore est instrumentum. quorum alterum rationem, alterum experientiam ipse appellat. quæ quidem ambo quamuis natura ipsa coniuncta et copulata esse deberent, accidit tamen sæpenumero, ut imperitorum & rudium hominum uitio dissoluantur. quam certe consuetudinem, uel corruptelam potius, ut nos semper corrigendam esse putauimus, ita Galenum summopere laudandum asserimus, qui utrumque complectendū existimarit. nam à principio ferè studiorum meorum, quibus in Hippocratis & Galeni libris versari institui, eam animo opinionem concepi: neminem planè ueri medici nomine dignum futurum, qui rationem ab experientia separarit.

NOBILIOREM Esse rationem experiētia, et an certius agant experientes uel rationales medici.

IN omni ferè arte & studio, quod partim ratione, partim effectione constat, ut grauissimus author Aristoteles arbitratur, rationem perpetuo effectioni anteponere consueuimus: nam (ut Vitruuius etiam ipse testatur) multo maiori laude dignus est architectus, qui mente & cogitatione considerat domum ipsam ædificandam, quàm qui lapidibus & ferramentis ad eandem expoliendā utitur faber. quod & si pluribus & iis quidem firmissimis

rationibus ab Aristotele comprobetur, nos tamen ab eisdem adducendis supersedebimus: uel ob id quod enchiridii ratio hoc à nobis fieri minime patiatur: vel ob id etiã quòd unicuique apud Aristotelem easdem ligere facile licet. in eo autem potius à doctissimo homine, & ab Alexandro Aphrodisiensi dissentimus, & contra Galeno accedimus: quòd ille experientem certius operari (ita enim loquar) quam speculatorem affirmet, hic autem rationalem empirico in arte iudicat præponendum. omnis enim res cuius ratio & causa lateat, incerta planè & dubia. incerta autem omnia fortuna regi gubernariq; solent. Quapropter experientes ipsi qui nullam rerum, aut exiguam & subobscuram rationem sequuntur, casu potius quàm prouidentia medicam artem exercent. unde iure optimo Cornelius ille Celsus latinorum medicorum Homerus rationalem medicum reliquis omnibus anteponit.

Primo diuinę philosophiæ. Libro. 13. Therap. & 7. de medicamentis secundum loca. Lib. prio.

QVID à medico consyderandum cum ad ægrotum accesserit.

IS igitur cum ad ægrotum accersitur (nam de ea tantum medicæ artis parte locuturi sumus quæ curatiua appellatur. Gal. n. mõ quatuor, modo plures etiam esse ait) id in primis curare debet, ut morbi genus ipsum cognoscat. tria aũt ea sunt, ut sępenumero idẽ repetit atq; inculcat. & primũ quidẽ quod in similaribus, alterũ qđ in instrumentarijs partibus, tertiũ quod in utrisque consistit. Quod si in similaribus, ut pote intemperie quadam qualitatis morbificæ procreatum, rursus hic subdiuisione utẽdũ, & ęqualẽ, uel inæqualem eã esse sedulo ꝑpendẽdũ: nam si inæqualem, eã hydropẽ, uel febrem generasse

Lib. artis medicinalis et de optima secta ad trasybulũ & in lib. de sanitate tuenda et de morbo differencia & in 1. Ther.

Lib. I. ad Glauco. Libro. 8. Therap. de differētiis febriū de crisibus.

perspiciemus, quo percepto & cognito, iterum mea sententia erit diuisio facienda, nam si in spiritibus tantum, vel in meatuum obstructione cōstiterit Gal. authore diaria, si uero in solidis partibus, hectica, si in humoribus, putrida appellabitur. & rursus si inhumoribus, uel in ijs qui p totum corpus dispersi dissipatiq; fuerint, uel in ijs qui in uenis ipsis situm & putredinem ipsam contraxerint. ad hæc si in uenis, uel ex flaua, aut atra bile, uel ex pituita unica tantum, vel ex ea quæ cum bile commiscetur orta erit, & tunc quartana. aut tertiana, aut quotidiana, aut hepiala, aut lepiria nominabitur. & rursus uel continua uel interpellata, & si cōtinua uel ἀκμαστικὴ, uel παρακμαστικὴ, uel ὁμότονος dicenda erit, ista autē est, ut arbitror, ea diuisio, quam ipse in primis Plato, deinde Galenus maximopere collaudarunt. ut uidelicet à primo genere ad ultimam quandam differentiam, & indiuiduum perueniamus: quo morbum ipsum nobis oblatum ratione & methodo nosse possimus. cognoscemus autem uel febris, uel aliorum morborum species ex signorum ipsorū uarietate, & copia, quæ, si diligenter Galenum ipsum medicorum principem euoluerimus, facile omnia parata et prompta nobis occurrent.

In Parmenide & ī philebo Gal. lib. I. ad Glauco. ex libris de locis affectis et de crisibus.

COGNITO perdiuisionem morbo ab eiusdem natura sumendæ indicationes.

Primo de ratione uictus ī morbis acutis

INuenta igitur hac uia & ratione morbi forma, sine cuius cognitione Galeni sententia curationem aggredi minime possumus, ab eadem indicationes medico erūt sumendæ ad remediorum copiam comparandam. ita. n. a Gal. præceptum legimus. indicatio autem omnis per

contraria capitur, hoc est enim perpetuum atque constans omnium medicorum proloquium, vel vt Aristoteles ait ἀξίωμα contraria contrarijs tolli: omnis siquidem actio eodem authore inter pugnantia constituitur. quaproter calidum frigidis, frigidum calidis depellemus. & rursus siccum humidis humidum siccis depellemus medicamentis ex Gal. sententia libro Ther. xi.

Libro. 3. Ther.
Gal. de cōstitutione artis et in lib. paruæ artis.

AN semper à morbo prius indicationes sumendę, uel à causa potius, aut ab alijs.

Lib. de genera. et interitu & 3. physi.

DVbia tamen & controuersa res fieri potest, an à morbi ipsius natura ut diximus semper, uel à causa potius interdum indicationes accipi debeant. ego uero mi Apolloni ex Galeni ipsius sententia, quem in pectore & in manibus (ut nosti) semper gestamus, à morbo ipso perpetuo incipiendum arbitror, nisi maius à causa efficiente, uel ab ægrotanis uiribus impēdere periculum uideamus. ita enim ait Gal. cuius uerba hic adscribere etiā libuit. hac ratione fit quæ in propositis iam febribus agēdorum indicationes nobis præbeant, una febris ipsa, altera effectrix eius causa, tertia uis naturalis: iterum priora duo tollenda sunt, tertium est conseruandum. erit igitur rursus hic eadem consideratio quæ supra, ut tum uires, tum causam mutuo conferas. mox si eadem ambo remedia requirent, ea prompte exequaris. sin indicationes pugnabunt, unam præferas, quæ uel à causa, uel quę à uiribus, uel quæ à febre sumitur. ac quæ cæteris sit ualentior, hanc magis sequaris. nec tamē cæteras negligas. et hactenus quidē ipse Gal. ex quibus uerbis facile colligi potest qđ superius ego dicebā, sed ad alia iā trāseamus.

Lib. 10. Therap.

AN Ex tribus tantum, uiribus ſcilicet, morbo, & cauſa, ut Gal. ait, uel ex aliis etiam ſumantur indicationes.

TRia ſolũ hic, ut uides, enumerauit Gal. ex qbus indicationes ſumi aſſeruit: quapp nõ iniuria aliqs fortaſſe dubitarit, cur idẽ ipſe Gal. alibi ſępius plura recenſeat. ut ægrotantis ætatem, temperamentum, calorem, pulſum, conſuetudinem, exercitia, mores, aerem ambientem, anni tempus, regionis naturam, cœli ſtatutum & reliqua. cui quidem dubitationi nos ita reſpondendum putamus, ut priores illas neceſſarias magis indicationes, poſteriores uero eo indicationes nominemus: ad quas ſanè haud negligenter medicũ reſpicere debere affirmamus: uerum ad eas prius unde maius urget et inſtat diſcrimẽ.

Primo ad Glau. & 9. Ther.

QVID Agendum à medico, cum morbo ſimul & cauſæ occurrendum fuerit.

VErum ſi quando acciderit, ut eodem tempore & morbo & cauſæ ſit ſubueniendum, curandi rationem eam inſtituet medicus authore Galeno, qua partim caueat, ne à cauſa efficiente acceſſio aliqua morbo fiat niſi tollatur, & præſertim cum fieri nequeat omnino eodẽ ita aſſerente, ut ab affectu ægrotus liberetur atq; ſoluatur, niſi ea planè ex corpore abeiecta deturbataq; fuerit: partim ad morbum depellendum mentem cogitationemq; conuertat.

Lib. artis paruæ ẽt 11. Ther. 11. Ther.

QVA Ratione peritus medicus ſymptomatum morbum conſequentium curam geret.

QVid uero de symptomatis morbo coniunctis et copulatis dicendum sit, paucis expediam. Sed anteq̃ ad id aggrediar, illud Gal. in memoria haberi uolo in cũctis omnino morbis, medicum eò in primis spectare debere, unde maius immineat periculum: illud autem facile perspiciet medicus, si non symptomatis tantum, ut Gal. inquit, uerum etiam causæ rationẽ symptoma obtineat. & eò magnitudinis & uehementiæ tandem peruenerit, ut uires ægri planè deijciat atq; prosternat. Tunc enim maior syptomatis quàm morbi cura erit habenda. sed de his quidem hactenus, nunc ad reliqua properemus.

Primo ad Glauco.

Libro. 12. Therap.

DE Tribus curandi instrumentis, venæ sectione, pharmaco, & uictus ratione.

TRia autem sunt instrumenta quibus omnis morbus propulsatur: inter ea tamẽ (ut ego sentio) venę sectio primum obtinet dignitatis gradum: nisi forte secus opinẽtur αἱμοφόβοι nonnulli, ut Galeni uerbo utar medici, qui inueteratum iam opinionis errorem comprobantes, summo cum humanæ societatis detrimento, quod ab arte medica maximum ægrotis præsidium afferri potest, id in primis ipsi contemnunt atq; abijciunt, nullo maiorũ exemplo, nulla planè ratione, ut id faciant persuasi, sed quodam tantum inepto & puerili timore deterriti, ne uitæ fontem sanguinem exhauriant. dignum mehercule genus hominum, quod inter carnifices potius quàm inter medicos censeatur. sed de his nimium fortasse multa, & ea quidem frustra: nam senex Psittacus (ut aiunt) non timet ferulam, ad ipsam rem igitur exponendam ueniamus.

Lib. de curatione p̃ uenæ sectionẽ & de uenę sectioue cõtra Erasistratum.

QVOMODO & quando uenæ se-ctione utendum sit.

Consydederanda igitur multa nobis in primis erũt anteq̃ ad id remedium accedamus. accidit enim sę penumero, ut eo carere uel necessitate, uel ratione adducti debeamus. neq; enim si i acutis ferè omnibus morbis, ideo etiam in longis omnibus eo opus esse credẽdum est. quapropter diligentissime sunt hæc prius mente & cogitatione examinanda quàm tali auxilio ægrum subleuare statuamus: natura morbi, ægroti ætas, uires, temperamentum: quæ omnia à Gal. pluribus locis inculcata fuisse deprhendet is, qui eius ingenii monumenta omni studio & diligentia complectetur. an uero semper in morbi principio facienda sit uenæ sectio, ego hic ex Galeno exempla adducere possem, quibus longe post ipsum initium missum fuisse sanguinem declararem, uerũ hæc in aliud tempus disputatio reiicietur. illud autem in primis ab optimo medico arbitror perpendendum, quando reuulsione, quando deriuatione, quando per locum affectum euacuatione utendum sit. multi enim et graues uiri in hoc decepti sunt, & ego nonnullorum, & Fuschii præsertim errores animaduerti & tibi, & præceptori nostro aliquãdo ostendi. nosti etiam apud Hieronymum Donzellinum iuuenẽ doctissimum, & omnibus ingenii laudibus excellentem quantum dubitauerit summa doctrina Hieronymus Amalthæus Oppiterginus medicus, cum hic esset, aduersus Galenum de uenæ sectione in mẽstruis prouocandis. adde quòd in quibus morbis, & in quibus corporis partibus, hoc est uel supra renes, uel infra, uel in tempori

Lib. de uenę sectione.

Lib. 4. de sanitate tuẽda. 6. epidem. Fuchsius.

bus, uel in temporibus uel in fronte, uel sub lingua, vel in cubito, & ea quidem uel interior, nel exterior, uel media sit secanda. adde à recto, uel opposito latere, in poplite, uel in malleolo, & uniuersa quidem semel, aut iterata, usque ad animi defectionem uel citra fieri debeat sanguinis missio. quæ cum omnia fuerint obseruata diligentissime, nullo modo est dubitandum, quin remediorum omniũ præstantissimum istud sit futurum, quæ medicorum industria afferre possit. animaduertendum tamen & illud quando & quales cucurbitulæ affigi debeant, hoc est uel longæ uel breues, sine uel cum scarificatione, quod et Galenus ipse, & Hipp. prior elegantissime & copiosissime declararunt. ut de sangui sugis etiam taceam, quarũ apponendarum rationem ex eisdem authoribus unusquisque facile discere potest.

Gal. in libro de cucurbitula Hippo. in libello de medico chirurgo. Paul. lib. sexto.

DE pharmaco.

IN hoc autem offerendo, ut in alijs fere omnibus natura morbi erit spectãda. calida nanque existente, haud sane aliter repelletur, quàm si frigidum adhibueris. quod & de sicco & humido & frigido siue simplicibus, siue commistis intelligi etiam volo. omnes enim ut diximus, præter naturam affectus a contrarijs eyci solent. quo in loco attendẽdum est à solerti medico, meo iudicio diligẽter, ne pharmacopolarum uel imperitia, uel lucri cupiditate magno cum ægroti, & nominis sui detrimento decipiatur: si simplicia uel composita medicamenta, seu uetera, seu adulterata, seu inepte, & imperite con mista ægroto offerat. in memoria habendum etiam illud, aliquos facilius per superiora purgari, id in aphorismis

asserente Hippocrate. ut obiter etiam meneā illud: quod non omni anni tempore pharmacum offerre conducit. ita enim inquit Hipp. sub cane & ante canem difficiles medicationes. sed ne illud quidem tacebo, quod & ad humorum singularium naturā qui exsuperant, si fuerit cacochymia, & ad omnes simul si plethoricum corpus extiterit, est respiciendum. quod autem ad grauem eam & difficilem attinet quęstionem de materia turgente quam euacuandam asserunt Hippocrates atq; Gal. & de fixa immotaq; cuius concoctionem expectandam ijdem prædicant authores, licet multum adhuc animi pendeā, in utrā inclinandū sit partē, ob Gal. ipsius in quarto de sanitate tuēda locū, sequēdū tn̄ arbitror Ioānē Manardū, et uillanouanū, et euacuādā, leuibus medicamētis cōsistētē materiam statuo, ut natura ipsa medici ope adiuta, ut Galenus ait, reliquum facile concoquat. sed de pharmaco dictum sit satis, de quo Galenus in libro quos & quando & quibus purgare oporteat, copiosissime disputauit. iam uero ad uictus rationem, quam tertio loco proposueram, transeamus.

Hipp. primo apho. & Gal. i lib. quos et quando purgare oporteat.

DE uictus ratione.

Tertia est hæc medicæ artis pars, ut Cornelius celsus testatur: de qua quidem cū Hipp. atq; Gal. latissime ptractarint, supuacanū fortasse alicui uideri posset, si fusius & copiosius nos de hac ipsa loqui uellemus. quapropter id tantum in præsentia admonitum medicum cupimus atque optamus: ut morbum ipsum uel acutum vel longum esse consyderet: nā si acutus, diuersa multo est ratio uictus instituenda ab ea, que in longo requiri solet. deinde obseruet etiam tempus eiusdē prębendi. qui

Lib. prio Hippo. de ratione uictus i acutis et lib. primo apho.

in accessionibus nunq̄ & in uigore, in remissione autem, uel ante eā aliquādo offerri debet. considerandū prętere a ãni tēpus, et ęgroti cõsuetudo, et (ut uno uerbo cõplectar omnia) ciborum ipsorum et quantitas et qualitas ipsa, ut ex Galeni ipsius præceptis percipere facile possumus. maximum autem ægroti auxilium in bene instituta ciborum ratione positum esse, nemo negabit. nam vel ea vnica sępenumero fieri solet, ut morbus ipse propulsetur. Reliquū iā eēt Apolloni, ut de vrinis, et pulsibus aliqd dicerē. uerū qa Gal. in lib. de tuēda sanitate, & Hippo. in pdictionibus. et ĩ aph. et ĩ libro de psagijs expulsibus, et ĩ ĩtroductorio, et alibi plura frequētissime, ut silētio ptereā Paulū et Philaretū, copiose disseruit, supsedebo ab hoc labore, et de medici moribus tātū atq; officio paucula q̄dā adscribā. enchiridiolo q; nostro manū extremā ĩponā. 4.2.4.

DE Medici moribus atq; officio.

MEdici mores (ut ego sentio) tales oĩno esse dēnt, ut nõ solū turpitudinis culpa, uerū ēt suspicione penitus uacēt: nā ut sapiētissime grauissimus author Hip. declarauit: cū domus ipsę atq; familię sint ei apte atque expositę, cauere summope dēt neqd scelestū flagitiosūq; cõmittat: quod et ad sui nominis dedecus sempiternū, & ad familiarū honorē cõtaminādū spectare uideat. sit igitur ĩ primis silētii amator, neq; aliis retegat, quod apud alios forte cõspexerit. à mulieribus et manus et oculos et lĩguā abstinētē hēat. deĩde ne ita teneat lucri cupiditate, ut abiecta oĩ honestatis et hūanitatis cogitatiõe, uel pauperes ęgrotos cõtēnat, uel si curauerit, ab eisdē grauiter et acerbe debita extorq̄at. nihil. n. odiosius, nihil peius hoc hoĩum genere accidere põt ĩ humana societate.

In lib. de medico et chirurgo, et. 6. epidemiorū.

quod reliquum est, studeat medicus dil'gentissime Galenum semper atque Hippocratem quoad eius fieri poterit imitari. imitabitur autem si in omnibus bonis artibus, hoc est in rhetorica, dialectica, geometria , astronomia, arithmetica, geographia, & philosophia denique uersatus fuerit. nam Deum optimum maximum testor, qui alia ratione medicam artem exercent hodie, magno cum artis dedecore, hominum detrimento, ipsorum impudentissima temeritate suspendio potius & cruce, quàm medicorum nomine digni cesendi sunt. nam quæ malum quæso est ista impudentia? nulla bonarum litterarum neq; græcarum, neq; latinarum cognitione fretos? nulla optimarũ artium scientia ornatos, inconsulto & temere lucrandi cupiditate tractos ad medicam artem exercendam accedere? & ad hominum potius perniciem quàm salutem cõuerti? sed hæc hactenus Apolloni pro enchiridioli nostri ratione dicta uelim, in quo quidem, quãtum in nobis fuit Galeni sententiam exponere conati sumus.

IOANNIS BAPTISTAE GOY NAEI PYRRHANENSIS DE
ſitu iſtriæ ad Pyrrhanenſium adole ſcentum academiam.

VM Superioribus hiſce annis adoleſcentes ſtudioſiſſimi ex Iſtria decedens, multarum gentium & nationum loca regionesq; peragrarẽ: et per Iapides primũ, deide Carnos, Tauriſcos, noricos, Pãnonas ſupiores, Rhetos, uniuerſam propè Germaniã, & Galliã Belgicam iter haberem, nullam ego maiorem unq̃ capiebam animo uoluptatem, quàm cum itinerum meorum rationem cum antiquorum authorum, qui de his regionibus memoriæ aliquid prodidere, aſſidua lectione conferebam. Verum & ſi magnam quidem eam per idem tẽpus ſentire uidebar: cum tamen ad patriæ terræ ſitum conſiderandum mentem cogitationemq; applicaui, tunc demum perfectam et abſolutam eandem percipere incepi: tunc reliqua externa ſordeſcere mihi ſunt uiſa: tunc deniq; hanc unam mirari, & eiuſdem ſpectaculo paſci in primis placebat, neque id quidem, ut ego arbitror, fortaſſe immerito. quando, ut Ouidius ait, Neſcio qua natale ſolum dulcedine cũctos Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui. quod & apud Homerum ſæpenumero Vlyſſes, & Lucianus in patriæ encomio confirmare uidentur. Quapropter cum in ſchedulis meis iamdudum diſſipata quædam atq; diſperſa de hac ipſa patria noſtra domi iacerent, honeſtũ ſanè

(ni fallor) me desyderium cępit, ut ad uestram et reliquorum Istrorum meorum uoluptatem, hęc in unum redacta libellum in manus hominum emitterentur. in quo quidē labore meo si nihil aliud uel fructus, uel uoluptatis planè percepero, spero uos tamen omnes & diligentiā meā, et meā in patriam pietatem probaturos esse. nam ut Lucillius ille poeta grauissimus Tarentinis & Consentinis suis tantum scribebat, ita ego paucis Istris meis hunc libellum edidisse intelligi cupio. ex quorum tamen numero siqui forte extiterint pallio & barba sapientiam prętendentes, & mea, ut aliàs facere consueuerunt, naso adunco suspenderint: hos quæso regate adolescentes ut uigilias meas planè discerpant, modo meliores ostēdāt suas. nam quod ad uos ipsos pertinet, ea uultus et animi alacritate libellum meum (ut spero) excipietis. quo à conciue uestro, & studiorum aliquando etiam adiutore de patria terra pertractans uobis dicatur. Valete.

DE Istrię nomine.

ISTRIæ igitur nomen unde fuerit ei impositū uarię sunt authorum sententiæ: Cato quidem in originibus ab Istro Duce in hanc regionem à Iano misso dictam affirmat. nonnulli uero ex græcis scriptoribus, ut idē ait, ab Istro flumine, cui cognomen Danubio nominatam arbitrātur. unde ramum eiusdem in Istriam defluere, & in mare Adriaticum mergi fabulantur. ex quibus certe verbis facile colligi potest primam quidem opinionem Catoni satis probari, alterā vero haud omnino placuisse. eā tantū ob rationem quod nullum eius ętate ex istro ramum in Adriaticū descendere maxime nosset. quod & strabo

libro

libro primo contra Erastothenem, & Plinius aduersus Cornelium Nepotẽ sensisse videntur. quo in loco & si ex Ouidij, Aristotelis, & Pontani sententia in meteoris eorundem opinioni occurrere possum. qui & fontes & flumina, & maria denicꝫ ipsa temporis spatio mutari aiunt, ita vt vel occultẽtur & lateant, vbi prius extabant, vel noua etiam apareant vbi nulla iam fuerant, supersedebo tamen impresentia ab hoc labore, & veram tantum esse grecorum opinionẽ ostendam. qui ab Istro fluuio appellatam Istriam asseruere. & presertim cum latini prope omnes scriptores in hoc consentiant. inter quos Iustinus ĩ primis grauis historicus lib. xxxiii. ita scribit Romãos quocꝫ Cymbrici belli tumultus velut vltor sacræ pecunię ĩsecutus est. ex gẽte Tecto sagorũ nõ mediocris populus prædæ dulcedine Illyricum petiuit, spoliatisqꝫ Istris in Pannonia consedit. Istrorum gentem fama est originem à Colchis ducere missis ab Oeta Rege ad Argonautas raptoremqꝫ filię persequendos. qui vt à Ponto intrauerunt Istrum alueo saui fluminis penitus inuecti, uestigia Argonautarum insequentes, naues suas per iuga montium humeris vsqꝫ ad littus Adriaticum transtulerunt. cognito quod Argonautæ idem priores fecissent, quos ideo vt aduectos Colchi non reperiunt siue metu Regis, siue tædio longæ nauigationis, iuxta Aquileam consedere, Istrique à vocabulo amnis, quo amari concesserant, sunt appellati. & hactenus quidem Iustinus. ex cuius verbis haud difficulter Cato refellitur. & Istriam ab Istro flumine nominatam comprobatur. Sed ad Iustini parumper verba attendamus: propè Aquileam inquit consedere, quibus verbis adductus Blondus Forũ Iulij in Istria contineri falso existimauit. Per iuga autem montium transtulisse humeris Colchos nanim Iustinus asserit, quod & Plinius a diligentioribus scriptum esse testatur. quorum

grauissimorum authorum sententiam qua Blondus Zacharias Lillius & Pius & infiniti propè alij geographi collaudarunt, nos etiam ab eorum opinione non recedemus, istrorumque nomen atque originem à Colchis ductam esse dicemus, qui per Istrum nauigantes in Sauum delati fuerint, & inde, vt ait Plinius, in Nauportum. cui nomen ab ea causa sit impositum; quod nauis fuerit portus. quam tandem ad Adriç littora humeris transuexerint. quo in loco duplici ratione mihi reprehendendus est Petrus Copus qui ad ipsius Plinij & Iustini verba conniuens, per quietum fluuiolum quem Nauportum ipse appellat, nauim delatam in Adriaticum ait, cum tamen humeris eam translatam vsque ad littus Adriaticum apertissime authores isti testentur. & rursus quod Nauportum pro quieto intelligat, cum pro illo potius qui medium interfluit Labacum siue Lubianam esset accipiendum. quod & Georgius Rythaimerus, & Franciscus Irenicus, & veritas etiam ipsa ostendūt. quippe inde humeris traductā nauim in Adriaticum nemo negarit, qui fluuium eum, vt ego ex oppidanis percepi cum per Carnos in Germaniam iter haberem, cum Sauo & Istro commisceri intelliget. Qua quidem in re & Zacharias Lillius et Blōdus primi errarūt. Sed aīaduertendūt ēt arbitramur rectius omnino apud Strabonem Nauportū quā Naupontum legi debere. Et hæc quidem de Istriæ nomine satis multa, si vnum illud tamen addidero Franciscū Irenicū in exegesi rerum Germanicarum insanire, qui Istriā ideo Germaniæ coloniā esse nugatur, quòd ab Istro Germaniæ flumine sit appellata. nam nusq̄ illle apud graues & doctos scriptores isto modo factas & deductas esse colonias inueniet: nec si nomen ipsius Istri respiciat, Germaniæ fluuium dici debere cognoscet, Sed Pannoniç potius, à confluente nanque, inferius ad Euxinū

vsq; Ister, superius vero ad Arnobã montẽ, vnde oritur Danu bius appellatur. teste Appiano in Illyrico, Herodiano lib. vij. Sabellico Aenneadis sextę lib. viiij. Nauigarunt autem Colchi per Istrum tantum, non per Danubium: Sauum n. ingressi, vbi confluit in Nauportum deuenere. Sed ad Istrię terminos venia mus. Quos tamen anteq̃ enumeremus Petri Copi erratũ anima aduertere libet, qui Istriam aliquando Iapidiam fuisse dicit contra oĩum scriptorum cum vetustiorum, tũ recẽtiorũ sñiam.

DE Istriæ terminis.

RVrsus hic mihi occurrit Petrus Copus, quẽ ita me Deus bene amet vt summo etiã amore prosequor, vel ob id quod studiorum similitudine mihi coniungitur, vel q̃ ex eadẽ regione et patria propè sit ortus, ex qua ego originẽ duco. Ve rũ nõ possum ei nõ contradicere pro veritate eliciẽda, pro qua ẽt ex Aristotelis sñia primo Ethicorũ mea refellere sum para tus, si minus vera me prodidisse aliqs aliquãdo declararit. Is igitur in suo quodã libello de situ Istriæ ĩscripto nescio quo cõ silio, vel cuius scriptoris authoritate ductus Istriæ initiũ à Ti mauo facere uoluit. cũ tamẽ à Formione amne oẽs eã incipere passim testent. & vsq; ad Arsiã fluuiũ pertinere. Antiquus. n. Italię terminus, nũc vero Istrię lib. primo geographię au hore Plinio, Formio amnis, q̃ ĩperatorũ tpe teste Strabone lib. vij. lon gius propagata vsq; ad Arsiã, Istros ẽt est cõplexa. Istrię aũt termini, vt Zacharias Lillius & Blõdus ipse testãtur, hi duo fluuii. Timauũ vero nõ in Istria, sed in Iapidia defluere certo scimus. ita. n. grauissimus poeta ait: castella in tumulis & Iapi dis arua Timaui. qđ et ex Põponio Mela lib. ii. & ex Plinio, et Strabone colligi facile põt. Sed aĩaduetẽdũ nũc ad illud, qđ Põponius et Appianus ĩ Illyrico Istriã cõphẽderũt, q̃ tñ poste rioribus tpibus, vt ostẽdimus, ipsi Italię donata fuit. cuius for

ma vt inqt Plinius, tanq̃ peninsula ĩ Adriaticũ mare excurrit. Latitudo autẽ qudraginta millibus passuum & ambitus centum & vigintiduobus millibus constat. à quo grauissimo authore non multum dissentit Blondus, cũ iter per mõtes ex Formione amne in sinum fanaticum vel phlanaticũ (vulgo Quarnerum appellant) quadraginta millium passuum esse testetur. & maritimum siquis conficiat centum & vigintiquinq; cõstare affirmet. Hæc eadẽ à Septẽtrione habet Iapides, quos Iapodas Strabo vocat. ab occasu & meridie finitur Adriatico, ab oriẽte Dalmatiæ iungitur. Verum cum in vnaquaq; prouincia plura considerentur, nos tria in primis in Istria diligentissime examinabimus. & primum quidem ciuitates omnes tum veteres, tum receniores, deinde hominum ingenia, tertio soli naturam perpendemus. quibus perfectis & absolutis extrema manus libello nostro imponenda erit.

De Istriç ciuitatibus antiquioribus.

SI qua igitur est in tota Istria quæ & nobilitate & antiquitate maxime excellat, ea est Pola ĩ primis meo iudicio. quę vt Pomponius ait lib. ij. quondam à Colchis fuit habitata, deinceps Romana facta colonia, cum cuius verbis concordare videtur Plinius qui ab eisdem eam conditam fuisse dicit, & posterioribus annis eodem deductam à Romanis coloniã, cui nomen esset impositum Iuliæ pietati. quo in loco minime prætereũdum arbitror Stephani grçci authoris errorem, qui Polã Illyrij oppidum esse putauit, ex qua quidem nobilissimam & maximam Gradonicorum Patriciorum gentem Venetijs originem ducere tradit Sabellicus & Adrianus Barlandus in libello de Venetorum Ducibus. cuius dominatum aliquando clarissimi & nobilissimi Sergij Polani, qui nunc Taurisii habitãt,

obtinuere.nam cum Boniniæ ob capiendum ingenij cultum superioribus annnis commorarer,id sępenumero Priamus Polanus adolescens optimarum artiũ studiosissimus mihi narrauit, audiuiq; ex Polæ nobilioribus ciuibus. Apparẽt autẽ in eadẽ multa p̃clara atq; illustris antiquitatis vestigia, & præsertim omnium quę in Italia suntpulcherrimum amphitheatrum.prętermitto hic epigrãmata antiquissima & frequentissima,quę siquis legere optauerit,librum eum sumet in manibus,qui Fuggerorum Augustanorum iussu ex pluribus Europę & Asiæ partibus fuit collectus,vt silentio id interea transeam,quod amplissimo & tutissimo portu sit à natura ornata,in quem Romanorum & Gotthorum temporibus infinitus prope nauium munerus reciperetur.Post eam Plinio teste Arsiam versus oppidum fuit exsactium,cuius quod sciam , nullam nunc memoria extat.nisi forte,vtCopus coniectat,eo in loco fuerit situm Quod Cisana appellatur.vbi etiam nonnulla extant antiquitatis indicia.Verum quo minus ei assentiar,decade quinta de bello Istrico tractans Liuius facit,qui fluuium interfluere oppidum dicat,cum hic nullus plane sit fluuius. Ab alia parte quę ad formionem spectat,Parentiũ visitur.de quo Pllnius.quod & admirabili quodam portu maxime excellit,& in quo summopere labitur Stephanus Græcorum omnium geographorum negligentissimus.nam non in Istria,sed prope Istriam Parentium esse ait.exiguus est nostra etate locus, & quia ventis meridionalibus est obiectus, & potabilis aquæ laborat copia non valde frequens.vbi etiam Pullarias insulas appellatas esse arbitror,vel prope Polã,de quibus Plinius lib.iiij.cap xxij. meminit contra Blondi Flauij opinionem qui Iustino politanorum insulam Pullariam dictã fuisse ol m existimat.quam ego potius à Plinio Cissam vocari puto. neq; n. vna tantum erat

Pullaria, sed plures. quod ex ipsius Plinii verbis maxime patet. at parentii multæ sunt tales (vt egomet vidisse recordor) quę adriaticis fluctibus obiectę, portum tutissimum reddunt, Iustinopoli vero unica tantum. a Parētio Aegida statūt: cuius ruinæ mari obrutæ, propè Humagū ęstu maris recedente uideri aliquando solent. quem locum incolęuim uerbi græci retinētes, Italico idiomate Capras appellant: licet Copus aliter sentiat, de Pirrhano nescio quid dictitans. & Palladius etiā Fuscus in libro de situ orę Illyrici alibi Aegida fuisse innuat. & hęc quidē omnes ad Adrię littus sitæ sunt urbes. in interioribus autē partibus tres collocat Ptolemæus. quarū alterā Piquenū, alterā Pucinū, tertiā Aluū, uel Aelurum nomine appellat. priores duas nostro seculo non ualde magnas literis paulū immutatis Piscinū. & Pinguentū uocitamus. Pucinum autem istud aliud esse à castello illo Pucino, vnde uinū pretiosissimū, cui Liuia Augusti. lxxx. annos acceptos retulit, nomen desumpsit ex uerbis Plinii percipi potest. qui in lapidia itner Tergestū & Timauum eū constituit, & nostra lingua Prosechum hodie nominatur. nam ab hac arce potius quàm a Duino (ut Copus innuit) dictū vinum arbitramur. quod sub hac maxime nascatur optimū, & longius a Duino quam à Tergesto locus absit. vnde si ab aliquo prēterq̄ ab ipsa arce, quę iminet, nominari debuisset, certe à Tergesto potius p̄clara & illustri ciuitate & uiciniori, quàm à Duino ignobili & obscuro oppidulo noiari debuisset. Post has, alias duas recenset Liuius. quarū alterā Faueriam, alterā Mutilam appellat, quarum & Nesactii dirutione in quod principes Istrię, & Aepulo eorum regulus confugerant, bellum Istricum finitum fuit. Et hæc quidem, quod ad uetustiores regionis istius ciuitates pertinet: nūc ad recentiones transeamus.

ITa est autem natura comparatum, vt rerum omnium perpetua sit quedam uicissitudo ac immutatio: omnia siquidem, vt Aristoteles ait in libris de cœlo, quę oriuntur necessario intereunt. quapropter haud mirum certe videri cuiquam debet, si quemadmodum in reliquo Italiæ ambitu, ita in Istria quoque acciderit, ut quę olim clarę atq; illustres ciuitates extiterint, harũ vel planè nullum appareat uestigium, uel obscuriores multo, minores, & infrequentiores effectæ fuerint. & rursus aliæ in eorum locum nouæ successerint, quę nunc temporis maxime floreãt. ex quarũ numero in Istria inter reliquas mihi pcipua uidet Iustinopolis à Formiõe qnque millibus passuũ, distãs, quã Istri populi sclauonico tumultu territi teste Sabelico Enneadis. lib. viij. li. ii. et Blõdo de Italia instaurata ex cõtinẽti in isulã cõfugientes, cui nomẽ Caprarię fuit, condidere, et in gratiã Iustini, qui tunc orientis imperiũ obtinebat, Iustinopolim dixere. Incolę autem adhuc Capritiani nominari consueuerunt. quamuis alio in loco ex non nullorum sententia dicat author idem, temporibus Bucelleni qui agrum istrorũ deuastauit, eorundẽ principes homines ad declinandã Barbarorũ iniuriam à Iustino seniore, qui Iustinianum adoptauit, in hac insula collocatos, urbe ibidẽ ædificata, quę eius nomẽ retinuerit. Quod si verum esse statuimus, Petrus Paulus ille Vergerius Iunior Iustinopolitanus Episcopus, oĩbus ingenii & eloquẽtię laudibus ornatissimus, qđ eius bona cũ uenia, et summa hoĩs reuerẽtia, cui debeo sp maximã, dictũ uelim, in plectione iuris ciuilis lapsus fuit. q à Iustino instauratã ait, cũ de instauratione nusq̃ sit mẽtio. ab hac parum abest insula oppidulũ certe pulcherrimum, quod et si ætate nostra iunctum sit continenti

tamen proculdubio credendum arbitror olim in insula cõstitutum, vnde illi nomẽ quoque contigerit, in quo quidẽ vt Petro Copo assentior; ita de eiusdem antiquitate mihi plane venit in dubium, nam nullum de hac re authorem habeo. Sed ab ista non procul abest Pyrrhanum patria mea vt Zacharias Lilius ait oppidum nobile, vt Blondus Flauius ciuitas. & inter vtranque Aquauia Nitidus fluuius. Sed de Pyrrhani constructione apud nullũ fere scriptorẽ legisse meminimus. magnã tamen sæpenumero, & fortasse veram fecimus coniecturã, ab Aquileiensibus fuisse conditum: & hac quidem via & ratione, quam impresentia exponemus. legimus apud Paulum Diaconũ, Blondum Flauiũ, & tandem apud oẽs qui de Attila aliquid prodidere, in Aquileæ dirutione & Altini, concordiæ Heracleęque captiuitate plerosque multos è nobilibus vt suæ suorumque vitæ atque saluti simul consulerent, ad loca maritima cõfugisse, vbi Gradum oppidum, Caprulas, Maiorbũ, Buranum, & Venetiarum denique ciuitatem condidere sperantes scilicet se ita tutos futuros à Barbarorum iniuria & detrimento. quod si ita est, vt certe nemo negare debet, quid prohibebit quęso quin dicamus ex eis aliquos naues igressos ad aduersa maris Adriatici littora nauigasse? vt ibi in tutum locum sese reciperent, & præsertim cum ad hoc faciendum naues minime deessent. nam teste Blõdo & Herodiano, & Paulo Diacono & capitolino Aquileiæ nobilissimum erat emporium, quo vndique conuehebantur per Adriam peregrinæ merces. ita vt in iis partibus Pyrrhanenses mei consistentes paulatim ligneas domus ex vicina sylua ædificare inciperent, deinde ampliores & splendidiores cursu temporis fabricarent, idque in extremo ipsius maris littore, quo Barbari peruenire ex interioribus Istrię locis minime possent. quę quidem nostra opinio si non nullis morosis

& inuidis ingeniis minime satisfecerit, rursus afferam aliam coniecturam, quæ certe haud poterit improbari. nam vt paulo superius etiam diximus tum sclauorum, tum etiam Bucelini temporibus si ob hoc fuit condita Iustinopolis, vt ibidem tuto agerent à Barbarorum incursionibus nobiles Istri, cur de Pyrrhano idem asserere nequeamus? & presertim cum eo plane in loco sit situm, vt difficilis cum equitibus tum peditibus ad eum aditus pateat. quod ita verum esse crediderim, vt falsissimum plane illud constantissime audeo affirmare quod aiunt nōnulli à Pyratis denominari. nam à forma potius Pyramidis, quā retinet promontorium, in quo est conditum, appellatum iudicamus. vt pretercam id quod tertio orthographie ratio inde non esse dictum maxime ostendit. duos habet nobilissimos portus, quorum alter vrbi inest, longe in mare proiecta & summis expensis extructa mole. qua à ventorum & tempestatum iniuria seruantur naues. alter vero ab eadem non procul abest. & hic quidē maioribus nauigijs sustinendis aptissimus. vbi sepius ingentem eorum numerum ego conspexi, quæ vt Venetias proficicerentur commodam tempestatem expectabant. eximia uero & excellens super omnes alias vni tantum patrie mee ex omnibus Istrie ciuitatibus debetur laus, quod genuensibus eam oppugnātibus sola eis acriter restitit, reliquis omnibus ad eorum imperia facienda sponte vel timore adductis, & a Venetorum obedientia alienatis, vt sabellicus ipsi testatur. Sed hæc de patria hactenus, à qua per quinque millia passuum distat salborii promontorium, ad quod Alexandri Pontificis tempore, qui Venetiis sub olitoris persona latuit ob timorem Federici Barbarosse, captus fuit Otho Imperatoris filius, prælio nauali commisso cum Sebastiano Ciano Venetiarum Duce pro pontifice dimicante. qua in re Deum immortalem quantum la

psus est Sabellicus qui in Iapidia Salboriũ esse crediderit, cum tamen in Istris sit constitutum. Sed inter Pyrrhanum, & Salborium fluuit Draconius (nunc Dragognã appellant) fluuius. Salborio est Humagum, deinde Ciuitas noua, ciuitates ambæ ob aeris intemperiem haud omnino tutæ. Humagum tamen & portu & clementiori cœlo alteri præstat. Post has supra Parentium est Arupinum, quod Ruignum appellant. oppidum quidẽ haud spernendum, in rupibus vnde dictum, olim conditum, vt Copus asserit. Verum nos secus arbitramur, qui Arupinum, vel Aurupinum in Iapidia fuisse dicimus ex Appiano, in libello qui Illyrius estt in scriptus. In mediterraneis vero sunt Buleæ & Mõtona, amœna & frequẽtia satis loca, & cũ aeris clementia, tum etiam rerum omnium copia valde præstãtia. est Dignanum, & Grisignana, Primontium. Portula, Raspum, Castrum nouũ, & infinita prope alia oppidula, de quibus siquis diligentius proditum videre cupit, is adeat Petrum Copũ et Blõdũ in hac re diligentissimos, et ob hoc ẽt ab Istris omnibus valde amandos. De Stridonis autem oppido, quod Sdregna nonnulli vocant, ex quo ortum aiunt Hieronymum grauissimum & sapientissimum ecclesię christianæ propugnatorem, multa quidem dicenda essent, & præsertim contra VVimphe lingum Germanũ. qui supra vires etiam contendit eum fuisse Germanicum, digna mehercle flagris dementia. Verum cum Zacharias Lilius & Blõdus eum ex isto oppido genitum testentur haud quaquam temere ad horum grauissimorum hominum sententiam adijciendum putaui. neque miror etiam Erasmum Roterodamum in præfatione in Hieronymi libros non libenter omnino Istorum iudicio acquiescere, cum exemplo ęsopicæ vulpis quę caudam omnibus aliis abscidendam vulpibus exhortabatur quia casu suam absciderat, ita ip

ſe qui inter barbaros natus fuit, Dalmatam potius quam, Italum optabat eſſe Hieronymum. neque id obſtat quod adducunt ex eius libro de viris illuſtribus, eum ortum eſſe ex oppido Stridonis, quod in Pannoniæ & Dalmatię confinio poſitum fuit. quandoquidem maxima pars Iſtriæ à Dalmatis habitatur, & Pannones, vt Sabellicus ait, ſi ad antiquos Geographorum terminos reſpexerimus, à Dalmatis ſunt diſcreti, tamen prorogarunt aliquando lõgius limites & partem Illyrici occuparunt, vt Blondus etiam ipſe teſtatur. ita vt facile in hanc veniam ſententiam Hieronymum hac ratione eſſe Iſtrum, & præſertim ſi vera ſunt ea quæ tradit Blondus de monumento Euſebii eiuſdem patris. ſentiant quicquid velint cæteri vel inuidi, vel iniqui huius rei ęſtimatores. Sed de Iſtriæ ciuitatibus ſatis, vt opinor, multa. Nunc ad reliqua quæ promiſimus tranſeamus.

DE ingenijs Iſtrię.

ISTRORUM ingenia (quod ingenuę fatendum arbitror & negari minime poteſt omnino,) mirum in modum mitia, atque ad humanitatem ſunt maxime prona, licet Liuius aliter ſentiat, qui ferum Iſtrorum genus appellarit. durata laboribus corpora & eorundem tolerantiſſima, ſi quę alia vſquam in tota Italia. multa olim in armis cum aduerſus Romanas legiones prope Aquileiam, & alibi ſępius teſte Liuio deca de .v. tum contra Venetos forti & excelſo animo Sabellico authore geſſerunt. Ad literas vero a natura quaſi facti videntur Iſtri, & niſi paupertas ipſa obſtaret, maxima & eccellentiſſima ex eadem quotidie prodirent ingenia, nam ad quodcunque literarum genus hi ſe conuer-

terint summum in eo laudis & glorię fastigium occupant. Et vt à Iustinopoli initium faciamus. Petrus Paulus Vergerius senior, ex nobilissima Vergeriorum gente ortus, libellum edidit de ingenuis pueris instituendis: quo vno ingenii sui monumento vel propter summam in eo Ciceronianam eloquentiam, vel propter morum pręcepta sapientissima, tantã apud bonos omnes laudem meruit, vt post mortem immortalitatem sit consecutus. hic charissimus Carrariẽsibus Principibus viuens fuit. quorum omnium vitas, vt Patauii visuntur, & breuiter & elegãter conscripsit. Adde quod & postremo ab eorum interitu Sigismundo Pannoniæ Regi inter primos habitus fuit, ex cuius posteris nobilissimis tres eodem fere tpe fratres extitere. quorũ alter qui Aurelius est appellatus, summo semper honore & præmio à Clemẽte. vii. Pontifice maximo affectus fuit. alter deinde Ioannes Baptista nomine ob vitæ & morum integritatem Polę Episcopus declaratus: tertius deniq; Petrus Paulus Iunior Iustinopolis idem Episcopus, humaniorũ studiorum & euangelicæ lectionis studiosissimus. Addo omnibus magni & excellentis ingenij & eloquentiæ viribus præditus. ad quos accedit Othonellus Vida iurisconsultorum eloquentissimus, & eloquentium iurisconsultissimus. vt silentio prętereã Georgium Bellum. Marcum Nucium, & Franciscum Ghrysonum iuuenem eruditissimum, Ioannem Natalem à Nauilio iurisperitos omnes, omnes politiorum literarum cognitione & vitę probitate clarissimos. Nicolaus autẽ vercius tanta humanitate, morum & vitæ innocentia, tanto deniq; omnium virtutum & laudum genere præditus, vt à bonis omnibus perpetuo predicetur ametur, & obseruetur. Philosophi vero illustres è senioribus Franciscus Zarotus cum interiorum studiorum sciẽtia, tum morum elegantia admirandus. ab hoc Christophorus

ille Vercius mihi occurrit, qui tantos in philosophię & optimarum artium cognitione progressus fecit, vt magnum aliquando ab eo iuuene sit peruenturum ad patriam ornamentum. neq; n. ex tanto ingenij acumine & tam profunda rerum omnium scientia exiguum quidq̃ & leue expectari vel debet vel potest. Leander deinde Zarotus adolescens, meo iudicio bonorum omnium studiorum cupidissimus & incredibili humanitate, modestia & pietate etiam prӕditus, eum de se aliquādo documentum dabit, vt eius nomine patria terra per se illustris multo illustrior sit futura. prӕtermitto hic Annibalem Chrysonum & Christophorum Zarotum, qui in Ouidij ibin commentarios scripsit, viros omni laude pręconiorumq; genere dignissimos. Taceo Andreā Diuum senem optimum, a quo Homerus: Theocritus & Aristophanes in latinum sermonem conuersi sunt. Sed quonam te piaculo sileam Antoni Heli iuuenem omnium, quos vnquam nouerim, prӕter literarum cognitionem humanissimum. propter cuius singularium virtutum cumulum à summis ecclesię omnium ordinū principibus amaris, coleris, in oculis ipsis haberis. à quo ego tam liberaliter, nisi animus aliò conuersus fuisset, vt cum Ceruino Marcello Cardinali sanctӕ crucis quotidie essem, è Germania vsq; sum inuitatus. O humanitatem. liberalitatemq; à me perpetuo prӕdicādas. Sed de te, alias copiosius mi Antoni, reliqui sunt duo studiosissimi iidemq; doctissimi iuuenes, Aloysius correrius & Ambrosius luscus, de quibus alibi. nunc ad propositum negocium iam reuertar. & primum quidem, vt è Iustinopoli iā discedamus. Floret ĩ insulӕ oppidulo Petrus Copus propter summā eius industriā in Istria terra illustranda positā valde laudandus. Pyrrhani vero & si multi olim ex vitaliū pręclara familia, & ex Goynӕorū Apoloniorūq; gente multi extite

rint laude digni, ad eos potius nostrã orationẽ breuiter cõuer temus, qui nunc clari & illustres viuunt. inter quos iuriscon sulti primi mihi occurrunt, Marcus Petronius & Marcus An tonius Venerius. quorum alter tanta morum & vitæ probita te, tanta librorũ sacrorum cognitione excellit, vt quem cum eo conferam habeam neminem. alter uero vsq adeo admirabili eloquentię ui, & ingenij acumine pollet, vt perpetuo eum ama rim atq suspexerim. hos subsequitur Nicolaus Goyneus frater, à quo iuuene magnum & patriæ & familię nostrę accessu rum ornamentum summopere spero. In humanioribus autem studijs mirum est quantum excellat Ambrosius Phæbeus, & Ioannes Antonius Petronius pręceptor meus, à quo tanquam à purissimo fonte literarum latices hausi. Huc accedit Petrus Rosignolus homo doctissimus, & ex eadem gẽte ortus Nico laus. Rosignolus tanta Platonicarum rerum scientia, tam ex cellenti librorum sacrorum cognitione, tam multiplici rerum variarum notitia, vt sepmer eius eruditionem fuerim admira tus. E medicorum vero ordine: vnus tantum, Sed is quidem ta lis, qui multorum instar haberi possit Ioannes Antonius Apo pollonius. philosophię & artis medicæ studiis, charitatis, & beniuolentię uinculo mihi coniunctissimus. cuius ego adolescẽ tis ingenij præstantiam & medicinæ peritiam ita admiror, vt planè animum meum explere non possim. Sed transeo iam ad Parentium, in quo Franciscus Pãtherra vt Istrorũ omnium fe rè in postremo loco situs, ita Deum immortalem testor cum aliorum quolibet conferendus. siue. n. ad philosophię stu dia spectes, siue euangelii doctrinam in eo consyderes, nemo eodem perfectior & absolutior reperietur. Verũ hactenus de studiosorum hominum ingeniis, nũc de his qui in armis & rei militaris peritia clari euasere, pertractemus, ex quorum nu

mero Iustinopoli ex Tarsiorum Familia extitere duo. quorum alter sub pontifice maximo militauit, & totius exercitus rector & gubernator creatus fuit, qui cum unici filii sui interfectorem obuium sibi factum interimere posset: tamen inermi, & ad genua obiecto vitam ipsam condonauit. alter vero Damianus reipublicę venetę stipendia diutissime fecit, & summam etiam inde gloriam reportauit. Vt taceam Antonium Zarotum qui magna cum laude triremium pfectus a Venetis declaratus, multas res præclaras edidit. postremus, vero mihi occurrit Ioannes Baptista a castis Pyrrhanensis meus, qui ob excellentis artis militaris peritiam, ob strenue & præclarissime in bello gesta, maximis a republica veneta afficitur præmiis. de quo quidem viro alias alii copiosius scribent fortasse.

DE Istrici soli natura

INterea quæ maxime ad vsum hoium expetuntur. quatuor præcipua in Istria reperiri consueuerunt. & tria quidē copiosissima vt vinum, sal, & oleum, reliquum autem quod est frumentū non oīno nascitur multū. quod siue soli ipsius ingenio, siue hominum negligētia accidat, asserere quicquam certi minime possum. credo tamē poetæ dictū eē verissimū, cum ait. Hic veniūt segetes, illic felicius uuæ, Arborei fœtus alibi. quicquid autem fert, id in suo genere est præstantissimum. nā quod primum ad vinū pertinet cuius apud Dioscoridem, & Pliniū & Galenum infinitis propè in locis sub Adriani nomine facta est mentio, ex eo genere mihi videtur, quod Galenus in libris de facultatibus alimnetorū, & therapeuticę vii. & de sanitate tuenda & xii. Therapueticæ ὁ οἶνος οἰνώδης hoc est vinosum & potens appellat, contrarium videlicet ei quod Hipocrates ὀλιγοφόρος hoc est pauciferum & imbecillum no-

mināt. Oleum vero adeo excellens, vt cum Venafrano & quo cunque alio laudatissimo conferri possit. in cuius facultatibus diiudicandis incredible est quantopere deceptus Galenus fuerit, qui lib. ther. xi. amarum & astringens eum asseruit: cum tamen experientia rerum magistra manifeste pateat, amaritudine & astrictione, vel actu vel potestate plane vacare. quod & tributi loco pependerunt aliquando Venetis Istri, vt sabellicus refert. De sale autem nihil est quod dicamus, quando id omnibus fere constat quantum in Istria proueniat, & quantum emolumenti inde capiat Veneta ipsa Respublica. Fructuũ vero omnis generis maxima copia, & hi quidem dignitate inter reliquos Italiæ præcellentes. quod & de omni piscium varietate dictum velim. de quibus etiam aliquando paucula annotata in manus hominum proferemus. Sed hec hactenus quod ad Istriam regionem pertinere mihi est visum. Siquid autem fuerit in quo hominibus doctis, vel exteris, vel Istris etiã meis errasse deprehendar, æquissimo animo patiar cõmoneri, & præsertim à bonis & eruditis viris. à quibus summopere discere cupio. Verum ne qui fortasse maleuoli nobis obiiciant Ptolemæum & Liuium in Istria complexos esse Tergestum, quod nos tamen ab ea exclusimus. Respondemus hoc pacto, ab his authoribus nõ posse aliquẽ certos Istriæ terminos elicere, cum ex his quos secuti sumus, certissimos et aptissimos colligere possit. et ideo nos illos potius dilucidioris doctrinæ gratia eẽ imitatos.

De Timaui ortu.

Reliquum est vnum tantum, quod impræsentiã nobis succurrit, vt de Timauo verba aliquantulum faciamus. de quo Copus cum loqueretur, haud exiguo errore ductus, iuxta Caciti pagum inter carnos ex duabus ortum foueis tradit.

quo in

quo in loco sciendum est in primis dubium esse apud authores an fluuius uel fons, uel lacus sit nominādus: Virgilius siquidem fontem Liuius lacum decade V. Plinius uero, & alij multi flumen esse dixerunt. Locum autem per quem fluat inter Tergesiū & concordiam esse Pomponius ait lib. ij. & Plinius prope idē fateri uidetur. q̄ ob rē miror hac i re sūmope Flauiū Blōdū, q i agro patauino eū quē Bretā appellāt, Timauū fuisse asserat, cū tn̄ uere Meduacus sit appellādus. nā timauus is oio ē quē apud vicū. s. Ioan. de Duino ex pluribus fontibus, nō aūt ex duabus foueis tātū, ut copus ait cōspeximus exeūtē. ita. n. iqt Pomponius lib. ij. Timauus nouē capitibus exurgēs, et uno tātū ostio emissus, cui cū Virg. i hac re, maxie cōuenit nā et ille cū de Timauo loq̄retur, nouē ora, hoc ē pricipia uñ effluat, ei attribuit. sic. n. ait, Antenor potuit medijs elapsus Achiuis

Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus.
Regna Liburnorum & fontem superare Timaui:
Vnde per ora nouem uasto cum murmure montis
It mare præruptū. & pelago premit arua sonanti.

Licet hic poetice aliq̄tulū, et ὑπερβολικῶς nimiū rei paruitatē augeat Virg. quapp reïciēda oio i hoc est copi ipsius sententia, q ex caciti foueis quibusdā oriū credat Timauū, & p̄sertim cū de hac ipsa re ita sentiat Pet. Bonhomus Tergestinus episcopus, uir, deū imortalē testor, planè singularis. nā et totius antiq tatis ē pitissimus, et sūma humanitate, prudētia, sapiētia, et euāgelicæ doctrinę purissima et syncerissima cognitione excellētissimus. ut p̄termittā Bernardinū Barbū iuriscōsultū eruditissimum, in quo incredibilem quandam infinitarum propè rerum memoriam atq; scientiam semper suspexi, amaui & colui: quibus cum de Timauo aliquoties sermonem habenti mihi ita esse ut dixi constantissime asseruerunt.

DIALOGVS. QVOD PHILOSOPHI Medici dogmatici iurisconsultos dignitate praecedant. Ad M. Antonium Ianuam, et Franciscum Frizimelicam praeceptores.

IV Multumq; superioribus annis magna cum animorum dissensione, tum verborum armorumq; propè contentione certatum fuit: cuinam potissimũ philosopho uidelicet et medico, aut iurisconsulto primus honoris, & dignitatis gradus tribuẽdus uideretur. qua tã dem in disceptatione & si numero opibus, atq; potentia superiores fuerint iurisconsulti maior enim pars (ut inquit Liuius) sæpenumero meliorem uincit: tamen ea est doctissimorum omnium iudicio, philosophorum medicorũq; dignitas & excellentia: ut ne ij quidem iurisconsulti dignitatem suam retinere queant: si philosophiæ præsidijs ornamentisq; careant. quapropter cum id mente & cogitatione sæpenumero mecum consydero: haud secus illos fecisse percipio: quam de coccyce aue omnium ingratissima Aristoteles tradat: quę cũ in alienis nidis educata institutaq; fuerit: eas tandem educationis institutionisq; gratias referat: ut unguibus educatricem ipsam discerpat & laniet sed eorum ambitioni istud, quæ plerunq; hominum animos præcipites & transuersos agit, est perm ttendũ. illud autem in præsentia a me examinandum expendendumq; esse censui: quo iure quaq; iniuria sibi ij primum uendicent dignitatis locum. deturbatis ui atq; deiectis philosophis & medicis de eiusdem possessione iustissima. Qua in re adduxi pro vtraq; parte argumenta & rationes, quas uel unusquisq; iuris-

consultus ad causam philosophorum & medicorum infirman dam afferre posset, uel ad suam defendendam isti ijdem profer re consueuerunt. uerum, ut ipsi etiam aiunt iurisconsulti, a cau sa cadant qui plus petunt quam eos deceat, necesse est. in quam ipsi legem cum cæco errore & impotenti ambitione ducti pec carit; haud moleste ferrè debebunt, si secundum philosophos & medicos potius, quam secundum ipsos iudicarim. Quod si ad alium forte appellare quis ex eorum numero cupiat, ob latam a nobis sententiam: is quæso humaniter atq; pacate cogitationes suas literis mandet: nam nullum nos (modo sanum fuerit iudi cium) detrectare perspiciet: qui iusta causa freti philosophis, et medicis sartam tectã gloriã restituere cupiamus. uos aũt in pri mis rogatos uelim: pro uestra in me. singulari beneuolentia & pietate, hoc studiorum meorum argumentum quodcumq; id fue rit complecti uelitis: nihil enim maius in præsentia afferre po tuimus, quo uel industriam in litterarum interiorum studijs no stram, uel disciplinæ uestræ uestigia in animo meo impressa ostẽ dere possem. unde quemadmodum de psyllis & marsis populis refert Plinius, qui cum germanos ab adulterinis filijs dignoscere uolunt serpentibus eos obiiciunt: ita me in aciem aduersus innu merabiles iurisconsultorum phalanges prodeuntem, uerus ne an falsus uestrum imitator fuerim perspiciatis. credo autem futurũ omnino, ut uobis saltem aliquantulum satisfaciam, & si iuriscõ sultis fortasse nihil, quibus ne Vlysses quidẽ ut Gryllo apud Plu tarchum omnibus ingenii et eloquentiæ uiribus persuadere pos set, ut melius sapere vellent. & priorem nonnihil sententiam cõ mutarent facio autẽ de hac ipsa re Bononię disputantes grauis simos et sapientissimos uiros Ludouicum a Buccaferrea philoso phum, Benedictum Victorium medicum, & Hieronymum prę uidellum iurisconsultum. qui cum simul forte aliquando conue

nissent: de multis uarijsq; rebus ultro citroq; sermonibus habi-
tis: in hanc tandem de philosophorum iurisconsultorumq; digni
tate disputationem hunc in modum delapsi sunt.

MVlta quidem sunt benedicte & Præuidelle optimarum
artium studia: in quibus homines & corporis & inge-
nij uires intendunt: uerum ea nescio quo pacto cęteris omnibus
notiora illustrioraq; extant: quæ nos iam inde ab ineunte adole
scentia complexi sumus: & nunc in maximo, & florentissimo
bononiensi Gymnasio profitemur. qua in re & si unusquisq; no
strum suo proprio peculiariq; contentus esse debet: tamen ego
in primis (quod bona cum uenia dictum uelim) in hoc præcipue
gloriari possum, quod in eo genere quam diutissime sum uersa-
tus: quod & reliquis omnibus, et tuo præsertim Pręuidelle, cum
maximarū rerum scientia, tum uarietate, suauitate, & copia no
bilius atq; iocundius sine controuersia appellari queat. quod &
si grauissimorum ornatissimorumq; scriptorum testimonijs com
probatur: tamen quia nec te id quidem negare arbitror: silentio
ea, in præsentia præteribo. illorum autem ambitiosam cupidita-
tem facere non possum quin summopere mirer: qui eo usq; am-
bitionis peruenerunt, ut iuris legumq; disciplinam, philosophiæ
studijs anteponendam putarent. & de dignitate & excellentia
iurisconsultum cum philosopho non tantum contendere uellent:
uerum etiam illum isti anteferendum existimarent. tunc Præui-
dellus quid nam quæso ais Ludouice? an tu me ita stupidum cē
ses, ut quod tot seculorum iudicio, tot doctissimorum hominum
sententia, tanto deniq; omnium gentium & nationum consensu
constitutum & confirmatum fuit: iurisconsultum uidelicet, phi-
losophum hominem dignitate præcellere: ego id in pręsentia in
tuam gratiam, tāq̄ pręuaricator aut transfuga euersum & di-
rutum uelim? Quin potius tantum abest ut id tibi vel vltro pe-

tenti, vel falso de me suspicanti non negare decreuerim: ut a te etiam mirum in modum dissentiam: & primum dignitatis locũ iurisconsulto attribuendum putem: siue quod id rei ipsius natura postulet: siue quod longi temporis, præscriptione eum aquisiuerit: siue quod præiudicij iure eundem multo ante possederit. Tu ne igitur in hac etiam es hæresi præuidelle respondit Ludouicus? quem ego unum e iurisconsultorum vulgarium albo, tãq̃ ex coruorum grege olorem eximere consueueram: uel propter incredibilem rerum cognitionem: uel propter latinę linguæ peritiam: uel propter dicendi scribendiq; hubertatem & copiam. tu ne inquam mi Præuidelle ita sentis? at si placet igitur, & a negotijs tibi est otium, de hac ipsa re uelim aliquãtulũ colloquamur: ego siquidem ita censeo non solum philosophum hominem qualẽ me esse quoq; profiteor, uerũ etiã medicum, ut pro benedicto aliquid dicam, iurisconsulto anteferendum. At inquit benedictus uidebimus hoc posterius Ludouice: neq;.n. indicta causa medicos ignobilitatis nota affici patiar: id autem in primis rogo tractemus cũ Præ. qđ ad philosophi iuriscõsultiq; pertinet nobilitatem. si enim tu eos ut in alienam dignitatis possessionem irruisse ostẽderis: plana mihi & facilis sternetur uiar, ad medicorum dignitatem nobilitatemq; defendẽdam. Tunc subridens Præuidellus, ne hercules quidem aduersus duos ait: uerum magni est animi arbitror, pro ueritate ipsa stantem non timere. cui rursus hunc in modum Ludouicus. primum igitur Præuidelle te hoc rogatum maxime cupio, num quod uniuersa iurisconsultorum natio ratione & necessitate quadam impulsa fateri solet, tu quoq; uerum esse existimes: philosophiæ uidelicet partem unam esse iuris legumq; scientiam: qua iustum ab iniusto, licitum ab illicito secernentes, veram

(ut ille inquit) non falsam imitamini philosophiam? quid ni ... spondit statim prȩuidellus? est enim vt ais Ludouicȩ: Lud. At philosophi nostri πολύσημον hoc philosophiæ nomen in plura significata sunt partiti: et unam quidem philosophiæ partem cõtemplatiuam, alteram uero actricem nominare consueuerunt. quarum priorem rursus alia ratione diuidens Aristoteles sexto. diuinȩ philosophiæ uolumine, & alibi sæpius, partim quidẽ res atq; naturas motione uacantes, motus tamen cæteris afferentes consyderare affirmat: tumq; primæ & diuinæ philosophiæ nomen ei atribuit: partim substantias materiæ coniunctas & copulatas: quæ naturalis etiam appellatur: postremo ea quam mathematicam dicere consueuit in utriusq; illarum media sede cõstitutam et collocatam. & hæc quidem quatenus, ad alterum primæ diuisionis membrum spectare uidetur. quod autem ad reliquum pertinet: in quo actricem philosophiæ partem positam esse monuimus: hæc ea est etiam quam moralem alio nomine uocare solemnus. quæ uel in uniuersum ad totius humanȩ societatis multitudinem spectat: uel ad rempublicam aliquam regendã & gubernandam, uel ad priuatam atq; domesticam rerum attinet procurationẽ. in qua tu igitur quæso prȩuidelle reponis philosophiæ parte iuris ipsius cognitionem? nam errore ductus fortè superius eam scientiam appellaui: Ego vero ait præuidellus moralem eam esse assero atq; affirmo. uerum qua ratione id a te factum est rogo: ut in ista tua philosophiæ partitione non omnia planè membra comprehenderis: quod forte si ad platonis prȩcepta in philebo & in Parmenide, & ad Aristotelis normã in altero τῶν ἀναλυτικῶν δευτέρων libro respitias, haud ita facile reprehẽsione uacare poterit. multo. n. plura ex quorundã sententia in sua illa comẽtatione in Arist. p̃dicamenta, recẽset simplicius, quã tu in prȩsentia enumeraris. tunc Ludouicus,

mihi quidem certe summopere placet quod moralem philosophiæ partem esse ius dixeris: nihil enim ex te mihi gratius atque optatius accidere potuisset: neque quod ad rationum mearum iacienda fundamenta futurum esset conuenientius. uerum quod tu ex Simplicio contra meam philosophiæ partitionem attulisti: scito in hoc eũ errare mirum in modũ, qui grãmaticem, Rhetoricẽ, & dialecticẽ Philosophię membra esse iudicarit. neque enim id vsquã asserit Aristoteles, sed facultates quasdam eas appellat, & quodam modo instrumẽta quibus in omni artium studiorũque genere vti solemus, quod cum alibi sæpe multoties, tum in lib. Rhetorices ad Theodectem manifestissime ostendit. redeamus igitur ad propositã disputationem. Quo in loco quæso dic Præuidelle quid tu putas? perfectũ imperfecto esse nobilius & prius? an vero contra? Ego vero respondit ipse vel tuo Aristotele teste lib. primo de cælo & mundo perfectum imperfecto prius esse & nobilius dicerem, siquidem circularem lineam recta priorem vnicuique perspectum & exploratum arbitror Lud. At si ita est (ut ais) pars ne rei alicuius, an tota ipsa res appellari debebit perfecta? Præui. immo uero tota cum fuerit res, perfecta dicetur, cum uero pars: imperfecta. triangulus enim si tres habuerit æquales lineas, perfectus & absolutus esse credetur: quod si una defuerit imperfectus existimabitur, immo uero nõ erit triãgulus. Lud. At iurisconsulti unam tantum philosophiæ partem (hoc est moralem) secuntur et excolunt, cum philosophi eam uniuersam complectantur, igitur illi imperfectam: philosophi uero perfectam consecuntur: & rursus perfectum imperfecto natura prius & nobilius: igitur priores, & nobiliores iurisconsultis philosophi. nonne ita tibi recte conclusum uidetur? Præuidellus recte tu quidẽ ratiocinaris Lud. uerum nonne hoc philosophis etiam tuis est cognitum, & indicatũ: cuius naturę sit totũ,

eiusdē quoq3 illius esse singulas partes? Lud. ita quidē aiūt, neq3 .n. inficiari id licet, quod ab omnibus ferè una uoce prędicatur. sed de eo toto intelligunt: quod e similaribus, nō autē e dissimilaribus partibus est cōstitutum. unde etiam maxima admiratione afficior Ammonium in Arist. categorias, ubi an logice pars sit philosophię pertractat, absolute partis et totius eandem substantialem esse dixisse materiam: sed de hoc aliàs copiosius. pręui. ego autem ut exemplo etiam proposito istud ostendam: quemadmodum totius terrę ob insitam natura grauitatem est in inferiorem locum deferri: ita etiam glebę unius proprium peculiareq3 esse uidebitur ad eūdem descēdere. quapropter terra ipsa tota, & eiusdem gleba: forma & ratione non different. quod si ita est ut tu negare non potes, æque perfecta gleba, ac totus terrę globus esse dicetur. quod et de morali philosophia hoc est de iuris ipsius scientia: & de uniuersa eadem simili modo a me dictum uelim existimes. unde si hoc ita esse mihi concedis: nullo pacto nobilior erit philosopho iurisconsultus. ut tu paulo ante tua ratiocinatione collegisse uidebaris. tunc Lud. multum quidem interest Pręs. doctissime in philosophicis disputationibus si quid subiecto quod ὑποκείμενον gręci uocant, uel ratione differre soleat. quapropter illud tibi forte concesserim philosophiā moralem ab aliis philosophię partibus ratione minime differentem: subiecto tamen diuersam et aliam omnino esse cōtenderē. nam primę et diuinę philosophię subiectum esse deum optimū maximum quis ignorat? et contra moralis philosophię humanā ipsā (ut nōnulli uolunt) felicitatē et beate uiuendi rationē. quod si ita esse fateri cogeris: iterū argumētatione te huiuscemodi p̄mo & urgeo. scientiarum & artium omnium ea nobilior, quæ p̄stantius et excellentius subiectū contemplatur Arist. authore ī prima pagella libri de anima prima autem & diuina philoso-

phia nobilius multo & dignius philosophia morali subiectum consyderat: igitur prima philosophia morali nobilior atq; dignior existimãda. num tu talia negare audes? Prȩuid. ego uero minime. sed nõdum effecisti quod cupis. neq;.n. si prima philosophia morali est dignior: philosophus etiam qui in ea uersatur, morali philosopho erit nobilior. Lud. quin uel te inuito Prȩui. id etiam subsequi necesse est. quandoquidem nobiliorẽ eum omnes artificem putãt, qui circa pretiosius et dignius subiectũ elaborat, quam qui uilem et contemnendam materiam tractet: talis autem est primus et diuinus philosophus si cum morali conferatur: nobilior igitur est necessario. hȩsitabat hic Prȩui. neq; satis quod responderet confingere cõmin sciq; poterat: difficile nanq; est et uiro graui prȩsertim atq; doctissimo ueritati repugnare: pro qua ẽt elicienda ut Arist. ait sibi ipsi cõtradicere nõ est turpe existimãdũ: cuius tñ amore adeo pauci accẽduntur et inflãmantur: ut inumerabiles ferè reperiri sȩpenumero soleãt. qui ut hirudines in cruore exugẽdo rumpãtur potius: quam uel transuersum digitum de pristina et falsa opinione decedant: uerum tandem ad Ludo. conuersus ait: postq̃ ita cupere uideris Ludouice, satisfaciam desiderio tuo: cedendum igitur arbitror ĩ hoc philosophis aliquantis per. sed quid de naturali dices philosopho? nũ et hũc nobis prȩferẽdũ esse cõtẽdes? quid ni? inquit Lud. nõne ille cœlestium corporum naturam contẽplatur? quæ ut lib. vi. ethicorũ Arist. ipse testatur, sunt multo ĩferioribus nobiliora? ista.n. oĩa orta ĩtereũt, illa aũt nũq̃ generata sunt æterna. ȩternũ uero et ĩmortale, caduco et fragili est nobilius: igitur naturalis philosophus morali nobilior. q̃d ? q̃d mathematicus, quẽ ĩ medio diuini et naturalis philosophi collocauimus, naturã et eẽntiã aĩȩ scrutatur et ĩuestigat: moralis aũt accidẽtia tãtũ hoc est uirtutes morales cõsyderat; quapp cũ nobilius, clarius, et

illustrius sit accidente substantia:haud equidem immerito mathematicus morali philosopho erit dignitate nobilitateq; praeponendus,quorum prior substantiam,alter accidentia contemplatur.Quam ob rem quia,& diuinae,& naturali, & mathematicę philosophię partibus inferior est moralis (ut ostēdimus) philosophia,in ea autem tota iuris & legum materia uersetur quam tractant iurisconsulti,iure optimo ignobiliores multo philosophis erunt ipsi iurisperiti.iniuste igitur atq; inique supra modum faciunt:qui ui illud sibi assumunt: quod ratio & ueritas, & honestas ipsa philosophis tribuit.uix haec absoluerat Ludouicus:quum Praeuidellus,q̨ quasi torpedinis ictu percussus, argumentorum illius uim summopere admirabatur, tandem ad eum respiciens ita loqui est orsus.uos Ludouicę qui philosophorum nomen uobis tribuitis:nullam ego putabam gloriae & dignitatis curam habere:uerum haud secus facere uos intelligo, q̄ de merope aue olim Aristoteles scripserit,ea enim obuerso podice in anteriorem partem semper progreditur:ita autem et uos facitis,qui gloriam perpetuo uerbis contemnere,re ipsa uero eādem affectare uidemini.tu quidem usq; adeo uelis & remis (qd̄ aiunt)pro philosophorum dignitate & excellentia pugnas atq; contendis:ac si pro aris & focis:si pro salute patriae dimicares. Ego uero respondit Ludouicus mi pręuidelle summopere moleste fero:quod uos qui precario uel commandato a philosophis moralem philosophiae partem accepistis:non tantum eius usum, verum etiam proprietatem uobis uendicare conemini. deinde adeo superbe & insolenter erga philosophos uos habueritis, ut cum illis etiam(si dijs placet)de dignitate nobilitateq; certare, ī rebus publicis ausi fueritis.quas et beatissimas tūc demum futuras Plato arbitratur. quum a philosophiae imitatoribus gubernabuntur.subrisit hic praeuidellus aliquantulum,deinde ait. Li-

curgum igitur, Solonem, Zaleucum, charondam Minoem ignobiles fuisse putas legis latores? nec te quicq̄ omnino mouet quod cicero ipse testatur, solas eas duodecim tabulas omnium philosophorum superare bibliothecas? mihi uero ij respondit Ludouicus potius philosophi, quam legis latores esse uidentur, qui tamen illis ciuitatibus leges dederunt. Sic enim & cyrenęos a Platone eas petijsse tamq̄ a philosopho legisse memoria tenemus. quod autem ex M. Tullio attulisti, id planè nihil nos potuit cōmouere: neq; enim ut ipse idem inquit contra pythagoricos auditores, authoritas in disputando, sed rationis momenta sunt ꝑquirenda: quis enim quæso nisi rudis planè & imperitus, solo hominis nomine moueatur: nisi ratione ad id credendum quod proponitur inducantur? turpe est enim ut ipsimet iactare solent iurisconsulti sine ratione loqui audere. hæc quum audisset Præuidellus necesse est inquit chrysippeis istis tuis argumentorum inuolucris, & minutulis conclusionibus cedere. uerum nos interea dignitatis istius possessione fruemur, de qua si ante recuperatores actione quod ui aut clā experiri uolueris, haud equidē iudicium detrectabo. At Ludouicus, quid mihi inquit cum recuperatoribus istis tuis: præclare enim mea me consolatur cōsciētia, quæ me natura nobiliorem satis ostendit, licet potentia & gratia apud ignarum vulgus plurimum ualens iurisconsultus, inique me admodum iniusteq; dignitate pręcedat. Sed de philophis hactenus a me in pręsentia dictum uelim: nunc ad medicorum causam, quam uos per summam iniuriam oppugnatis atque opprimitis ueniam. uix hæc inceperat Ludouicus, quum repente Benedictus qui diu perpetuum seruarat silentium, dum ij simul disputarent: quid agis inquit ad Ludouicum cōuersus? num tu meas occupare partes cupis? quinimmo permitte quæso (si libet) me causę meę patronum aliquantulum egere: te

autem mihi subscritorem esse sit satis. tunc Præuidellus dij boni quid est hoc rogo quod paras mi benedicte? nonne sutor ultra crepidam? tu ne mendicos istos merdicos iurisconsultis nobilio res ostendere statuisti? cui Benedictus Audi, quęso Præuidelle quæ de hac ipsa re dicturi sumus: neq; enim te nisi rationibus et Argumentis conuictum hoc ipsum (quod ais) medicos dignitate iurisperitis anteire fateri volumus: spero autem hoc futurum omnino: licet te, non secus ac gemam chalaziam in igne, frigiditatem, in aduersariorum argumentis audiendis constantiam uel ptinaciã potius retinere pristinã videã. Quin age inquit Pręuidellus nihil enim hoc ex te gratius intelligere possim: uerum caue agas quod litium redemptores facere solent, qui quum uolubilitate uerborum inani & irridenda freti, omnem cuiuscunq; causæ defensionem suscipere velint, sæpenumero easdem perdant. tunc benedictus ego uero id libenter facio ut medicorum causę patrocinium capiam: cuius grauitate & ueritate confisus haud mihi in dubium uenit uictorię spes certissima. sed heus tu, quia ut Aristoteles ait alię ex arte oriuntur probationes: quas ἐντέχνους ipse appellat: alię uero absq; ullo artis auxilio sunt constitutę: & extrinsecus non ex ipsa rei natura excerpi solent, quas ἀτέχνους ille idem nominare cõsueuit: ego utrisq; in præsentia medicos iurisconsultis nobiliores esse ostendam. uerũ quoniam hoc est Aristotelis ipsius præceptum a notioribus illustrioribusq; inchoandũ esse: ab ijs in primis arbitror incipiendũ quę extrinsecus assumuntur. ea autem erunt dei optimi maximi testimonia, & grauissimorum sapientissimorumq; hominum sententię. Iesus igitur Syrach inter hebręos homines diuino afflatus spiritu quum de medico loqueretur: ijs eum uerbis apud homines commendabat. redde inquiens medico honores debitos propter eius necessitatem: fecit enim eum deus optimus maximus: et ab altissimo pfecta ẽ medicina. attẽde hic quęso Prę. pp

necessitatē īquit, ergo necessarius orbi medicus: q̄d de iuriscon-
sulto secus esse sup̄ius ostēdit Lud. nobilior igitur, prior, et di-
gnior medicus iuriscō. honoribus eū afficiēdū præcipit: q̄d nūq̄
de iurisperito dictū fuisse in oībus sacrorū librorū scriptis repe
ries. unn̄ nec imerito d xit homerus ἰατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν
ἀντάξιος ἄλλων, Hoc est uir medicę artis peritus (aīaduerte
Prēui. hęc est ipsa iuriscōsultorū securis) multis alijs hoībus est
p̄ferēdus. neq̄ n. hic homerus uel de excusoribus, uel q̄ lignarijs,
uel cemētarijs, uel ferrarijs fabris, uel alijs huiuscemodi artifici-
bus tātū itelligit: uerū de multis alijs īquit iter quos conumera-
ri p̄nt iuriscōsulti. q̄d si ita est, quid necessario sequatur p̄ te ip-
sum noscere potes. sed quid ad ostēdēdā medicorū nobilitatem
illustrius eo argumēto afferre debeā? q̄d et dij ipsi imortales et
illi quidē maiorū gētiū medicā artē exercere voluerūt? et medi
cos ēt se appellari sunt passi? q̄d ne a me cōfictū cōmētūq̄ esse
putes: audi Apollinē ip̄m apud ouidiū de seipso ita pronūciātē.
iuētū medicina meū est, opiferq̄ p̄ orbē dicor, et herbarū subie
cta potētia nobis. q̄d si tu forte poetæ testimoniū parui facis, te
ip̄m tuo gladio cōfigis. nōne uestri iuriscōsulti Homeri carmi-
na sępenumero adducere solēt ad id q̄d cupiūt cōprobādū? q̄d
q̄d Arist. philosophorū oīū rex in. xij prię philosophię unū esse
primū motorē eiusdē poetę uersu cōfirmat? q̄d q̄d in libello de
aīaliū icessu deū optimū maximū i cōuexo ultimę sphęre cōsi-
stere ex eodē ēt probat? q̄d q̄d i moralibus eius libris oīa sūt re
ferta poetarū testimonijs? silētio p̄termittā hic ęsculapiū, q̄ q̄d
Aris. fieri nō posse oīo uidet, mortuos hoīes ad pristinę lucis usū
reduxit. q̄d et ijs carminibus lib. ii. significauit proptius. et deus
extīctū cręsis epidaurius herbis, restituit patrijs ādrogeōa focis.
q̄d nisi nobilissīa oīo artiū oīū medica eēt sciētia, haud eq̄dē i
lduci possū ut credā deos ip̄os ad eā tractādā demittere se uo-
uisse. q̄p̄p̄ si gręcorꝝ latiorūq̄ hoīū mōumēta p̄ legeris, n̄ tn̄ ūq̄

deum aliquem iuriſconſultum fuiſſe percipies, quem medicam artem exercuiſſe oſtendimus, neceſſario igitur efficitur iuriſperitia nobiliorem medicinam dici debere, & digniorem medicum iuriſconſulto. ſed quia tu fortaſſe antiquorum illorum deos falſos exiſtimas, & ideo ex guam eiſdem fidem tribuendam cenſes. quid ad ueriſſimum filium dei Chriſtum ſeruatorem noſtrũ reſpondebis? nonne ille quæſo medicam artem tractare uoluit? nonne cuiuſdam vulneribus oleum & uinũ infudit? nonne ſputo terræ commixto uidendi actionem reſtituit? nonne febricitãtes, paralyticos, & lepra opertos medica arte liberauit? quo authore & principe quæſo quid maius, quid excellentius ad medicinę nobilitatem oſtendendam dici commemorariq; poteſt? quis iuriſconſultorum nobilior? quis dignitate præferendus? tacebat hic Prçuidellus tanquam rana quædam ſeriphia: quodq; magis eiuſdem animum ãgebat & cruciabat: nihil ei ueniebat in mentem: quod ſi non vere captioſe tamen & cauillatorie aduerſus Benedictum ĩ mediũ afferre poſſet. uerum tandem hunc in modum hiſcere cœpit. perbelle tu quidem medicos iſtos, tuos (ut Ariſthophanes ait) σκατοφάγους tueris atq; defendis, uerũ quod chriſtum medicum facis id ſummopere etiam miror; ille enim animis non corporibus medebatur: quod autem ad poetas pertinet liberum eſt eorum genus, ut Lucianus in Harmonide inquit; & ad mendacia maxime pronum. quam ob rem neq; adhuc quidem ſatis uirium habent argumenta per te adducta ad medicorum nobilitatem oſtendendam. Tunc Benedictus qui tanquam pyrites lapis ſi atteratur & perfricetur inſitum calorem detegit, ita etiam aduerſar. reſponſione magis ad dicendum incitabatur. quapropter quid tu inquit putas Præuidelle impuri & impudentis Ariſtophanis poetæ maledicta nocere medicis: qui ut recte doctiſſimus author Plutarchus ait, in libel

lo de eiusdem & menandri comparatione, dicacissimus omniũ extitit, & ideo etiam summopere uituperandus. uerum quod christum animis tantum, non autem corporibus medelam attulisse dicis, id perinique certe facere uideris. nam si euangelia in manibus sumpseris, nihil me falsi recitasse deprehendes: de poetis uero nihil est, quod tibi in presentia respondere debam quando illud idem ab ipsis de medicis dictum, ab historicis etiam fuit literis consignatum. apud quos etiam sæpenumero legisse meminimus de maximis & potentissimis regibus factam esse mentionem, qui artem medicam exercuerint. ut apud Plutarchum de pyrrho epyrotharũ rege, qui pedis pollice multos sanabat: de mythridate Bythinię & pōti domino: et de alijs plerisq; multis. quorum exemplis et testimonijs probare possumus nobiliorem esse medicæ artis peritiam, ipsa iuris legumq; disciplina. sed hæc hactenus ex eo argumētorum genere sint allata: quod extrinsecus ut ait Cicero arripi Solet. nunc ad ea rursus me conferam: quę ex rei ipsius natura essentiaq; ducũtur. sed anteq̃ aggrediar hoc Præuidelle id in primis apud te testatum uolo: me pro dogmatico medico tantum, non autem pro empirico defensionem nobilitatis suscepisse: nam cum Galenus in libro de sectis et in primo, et secundo Therap. medicorum species nonnullas recenseat: ij inter ceteros tantum mihi probantur, qui rationem cum rerum experientia coniunxerunt: quos et Cornelius ille Celsus latinorum medicorum homerus libro primo, et Galenus libro nono Therapeutice methodi, et de uenæ sectione, et quinto de medicamentis secundũ locos et alibi millies laudat, neq; enim iurisconsulto empiricum uel methodicũ ęgrotorum carnifices anteponere auderē. quam ob rem quum hoc ita a nobis sit constitutum, illud etiam ante omnia statuere oportet. Quod tamen ab Aristotele multo ante in libris de anima est

comprobatum, nihil eam per se agere & efficere posse, si corporeis instrumentis uel deserta & destituta fuerit, uel eisdem minus integris atq; corruptis uti. cogatur. nam ut Gal. etiam ait humanus animus talis esse perpetuo consueuit, qualis fuerit corporis, cui inest tempera ura. quod & a Platone in Timæo & i secundo de anima ab Aristotele, & in politicis, & in problematibus, & in prio de generatione animaliũ & in lib. de physionomia si modo hic sit Aristotelis liber, manifestissime est demõstratum. superuacaneum autem, ut arbitror hic omnino foret recensere eorum rationes & argumenta. quam ob rem quum medicus ipse affecti corporis curam suscipiat, & eiusdem sani ualetudinem bonam conseruet: ipse idem etiam necessario animos mentesq; hominum curare solet: fieri nanq; minime potest, quod si anima corporis (ut grauissimi illi & sapientissimi uiri testantur) sequatur temperaturam: bene curato a medico corpore, nõ emendetur etiam animus. nam ut exemplo illud ostendam, si repletione nimia, uel mali alicuius humoris quantitate & qualitate corpus sit obrutum atq; oppressum tunc imperfecte admodũ atq; inepte aĩalibus functionibus, hoc est imaginatrice ratiocinatrice & memoratrice utetur anima. At si huic medicus salutares manus admouerit, idemq; pharmaco aut uenę sectione adiuuerit, nonne statim leuatur corpus, & anima etiam ipsa ad actiones suas aptior redditur? Præuidellus recte tu quidẽ benedicte sed quorsum istud tuũ tam recte: utar enim hoc loco Hieronymi interrogatione aduersus Iouinianum? tunc Benedictus: ne te tedeat quæso Pręuidelle sermonis nostri: quem quidem ita prolixum ideo habuimus: ut a te istud extorqueremus, medicum hominem corporis & animi humani rationem habere: quũ uos tamen iurisconsulti in informandis, tantum & instituendis animis insudetis, corporis ipsius curar neglecta. quapropter utilio

res

res hominum generi medicos quam iurisconsultos & maiori et honore afficiendos necessario affirmamus. qui utriusque ex quibus homo constituitur: non autem unius tantum ut iurisconsulti, curam gerere uoluerunt. totũ autẽ (ut Aristoteles ait) & nobilius & prius est sua parte: cuius quum medicus salutem semper procuret, iurisconsultus autem partis tantum, merito inferior medico iurisconsultus est appellandus. & rursus nobilius etiam & dignius compositum ex materia & forma, quam formam & materiam seiunctas & separatas Aristoteles probat: compositum uero medicus curat, quum forma tãtum, hoc est humanus animus, a iurisconsulto respiciatur: igitur medicus nobilior iurisconsulto. quid igitur habes præuidelle quod ad nostra refellenda argumenta respondeas? nonne satis tibi probatũ uidetur ignobiliorem multo esse medico iurisconsultum? an aliquid ulterius optas? Præui. Ego uero nihil: plura iam nanque fortasse de mendicorum laudibus cecinisti, quam uoluissem. Sed te rogo, nonne per accidens (ut aiunt) & non per se animi curam respicit medicus? quod si ita esse fateri cogeris: nonne idem facit iurisconsultus? Benedictus. haud equidem tibi concesserim istud agere iurisconsultum, quando nullo modo reciproca uidetur hæc propositio, curat hominum animos iurisconsultus, ergo etiam ipsum corpus. nam ut declaratum est a nobis superius ex grauissimorum & ornatissimorum hominum sententia, animus quidem corporis temperaturam sequitur, non autem contra accidit. Præuidellus. desistamus iam quæso a proposita disputatione Benedicte, quo enim magis sermonem producimus, eo maiorem mihi nauseam paris. Benedictus. At ego etiam finem iam dicendi faciam, si illud unum tantum adijecero, non esse omnino mendicos medicos nostros, quod tu tamen per contemptum eis obijecisti. Plinius nanque lib. vij. centum auri talenta (hoc est se-

xaginta coronatorum millia ſingulis annis prǫmium medicis fuiſſe tradit, vt taceam interea Eraſiſtratum, qui triginta aureorum millibus ab Antiocho rege donatus fuit. ob cognitam filij egritudinem: prætermitto hic ſtertinium medicum, de quo apud Plinium copioſe. Silentio prætereo Taddæum florentinum. qui ob reſtitutum priſtinę ſanitati Honorium pontificem decem aureorum millia eſt cõſecutus, vt teſtatur Volaterranus in Anthropologia. obliuione inuoluo iacobũ cantherium Gallum, qui ob menſtruam mercedem a Ludouico eius nominis Francorum regum vndecimo, aureorum totidem millia quot Taddeus accipiebat. & ne prolixiorem tandem texam catalogum, innumerabiles alios recenſere ſuperſedebo: quibus nunquam quod legerim paria aſſecuti ſunt præmia iuriſconſulti. ſed de ijs nimiũ fortaſſe plura quam cuperes vt ais. Quapropter modum iam diſputationi imponamus. quæ quum audiſſet Benedictus, Præuidelle inquit doctiſſime, comperendinamus & ampliamus cauſam tuam Quã ob rẽ ſi tu ipſe, aut quiſquã alius impoſterũ iuriſconſultos defendere optabit, ille idem (ſi placet non iurgijs & maledictis ne crabrones (vt aiunt) irritet, verum potius doctrina & eruditione oſtẽdere nitatur atque cõtẽdat, digniores eſſe philoſophis & medicis iuriſconſultos. Quæ quum dixiſſet Benedictus, & eorum ſtatim diſſoluta eſt diſputatio, & quia in Diui Petronij ede diu cõſederãt prolixiori iam ſeſſione defeſſi, duobus aut tribus primum ſpatijs factis domum omnes reuerſi ſunt. hæc igitur ea erant optimi atque doctiſſimi præceptores, quæ ad medicorum dogmaticorum philoſophorumque dignitatem recuperãdam & retinendam afferre ſtatueram, ſi modo id recuperari recte dicatur quod nunquam amiſſum fuit. licet importunitate, in iuria, & inſolentia iuriſconſultorum aliquando de hac re in iudicium vocati fuerint. Quapropter ſi in hoc vobis vtriſque pri

mum, deinde alijs etiam medicis & philosophis aliquantulum satisfecero, curabo etiam diligenter imposterum, vt quæ intra domesticos parietes recondita & abdita diu seruaui, in vestram gratiam in Lucem exeant.

D ii

PARADOXVM

QVOD LATINO POTIVS QVAM VVL gari Sermone ſcribendum ſit.

IO. BAPTISTA GOYNAEO Iſtro authore.

AD NICOLAVM ROSSIGNO-lum conciuem.

IO. BAPTISTA GOY. NICOLAO ROSsignolo pyrrhanensi conciui. S. D.

MAgna res est atque difficilis Rossignole, eam studiorum nostrorum instituere rationem, quæ in unoquoque genere perfectum & absolutum aliquid spectet. ad quod quidem cõsequendum & si Pauci: & ij quidem raro peruenire consueuerunt: laudatur tamẽ mirum in modum eorum consilium, qui ab initio optima sunt secuti. quapropter soleo ego te sæpenumero admirari, qui Ciceronem ipsum inter latinos homines primum, deinde Romanam eloquentiam complexus fueris. quam ob rem cum superioribus hisce diebus ruri agerem ad uitandos solis ardores, in eam semel incidi cogitationem, latinam ne potius: uel uulgarem italicam scribendi rationem sequi deberemus: de qua quidem re quid decernendum esse statuerem, propter multorũ iudiciorum peruersitatem cum diu multumque dubitassem: placuit tandem paradoxum quoddam aduersus eorum opinionem conscribere, qui vt mulieres pica laborantes pessimos quosdam cibos probare solent, neglectis optimis, ita linguam istam uulgarem corruptam & barbaram amplexati, latinam aspernãtur & negligunt. & vulgariter potius quam latine scribendum iudicant. mitto autem ad te illud, in quo si tibi latinæ linguæ partes commode defendisse uidebor, in patronorum disertorum albo me describas uelim: sin minus egregiam meam in hac re uoluntatem probare possis. Vale.

PARADOXVM QVOD LATINO ET NON VVLGARI SERMONE SCRIBENDVM SIT.

Antane vulgaris istius linguæ cura animos hominũ tenet, vt latina iam apud italos adolescẽtes prope cõtẽptui habeatur? vnde quæso tam repentina iudiciorum peruersitas est subortaʔ quo duce et authore, quibus rationibus persuasi trãs alpes vsque latinam linguam inter homines exteros florere patimur? apud nos vero incultã & horridam fere iacere, vulgarẽ autem adeo excolere perpolireque laboramus? at ego semper Adolescentes studiosissimi in cõtraria fui sententia, & latina potius, quam vulgari scribendi ratione vtendum sum arbitratus. nam vt hinc initium faciam probandæ vobis opinionis meæ. nonne purũ potius, syncerum & elegans dicendi genus laudare debemus, quã corruptum, impurum & barbarũ? sed latina lingua plane est casta et simplex, vt negari omnino nõ potest, licet nõnulli ex iustini & diodori siculi & aliorũ quorundã auctoritate cõtrariũ asserãt, cu tamẽ ne verbũ quidẽ ex ijs auctoribus ad id probãdũ pronunciare queant: vulgaris vero adulterina: corrupta, et ex barbarorũ hominũ vocibus procreata: igitur latinę penitus postponenda. e barbararum autem gentium sermone vario confectam esse nemo inficias ire audebit, qui Blondum flauium F. Philelphum, Marcum Antonium sabellicum, Zachariam, lilium, Philippum Beroaldum & omnes denique recentiores historicos legerit. fuerunt. n. longobardi qui per ducentos et plu

res annos in Italia floruere, Fuerunt Gothi et Vandali q vsque adeo longa regum successione Italiæ possessionem occuparant & rettinuerant: vt ex eorum ordine vnus & romæ nomen, & omnia aliquando immutare & peruertere cogitarit: hij igitur falsam istam & barbaram induxerunt loquendi formam, expulsa prope & eiecta omni latine loquendi ratione. quorum conatus illos tam improbos & temerarios vos qui a maioribus vestris latinæ eloquentiæ gloriosam & amplam illam hæredltatē accepistis, tam turpiter & flagitiose adiuuare contenditis? vos barbarice adolescentes potius, quam latine scribere delectat? vos si fortunæ iniuria atq; calamitas corrupto loquendi modo vti coegit, scribendi ēt formam corruptam sequemini? cū latinam amplecti liceat? sed philosophantur hic si dijs placet nonnulli, & naturale id esse summa ope contendunt, vt ex vnius interitu vel corruptione (vt verbo vtar Ad græcum Aristotelicum maxime apposito,) alterum generetur, quapropter et si a barbaris, et feris hominibus originem trahat lingua vulgaris ex corrupta latina, fieri tamen posse affirmant, vt sit perfecta, & absoluta qbus ego ita respondeo. fateri me omnino naturale esse quod aiunt, verū sæpenumero solere accidere vt ob materiam ipsam male paratam atq; dispositam generētur etiam monstra. quale est lingua vulgaris: quæ ex inepte confusis atque commixtis latina, vandalica, getica, longobardica, prouincialique est confecta. neq;.n fieri potest vt ex tanta variarū dissimiliūq; rerū colluuie (vt ita loquar) quicquam boni procreetur. ea enim facile & apte, vt Arrstoteles ait coniungi solent, quæ conuenientiam quandam mutuam habent, & con ra quæ nullam obtinent, ineptissime connectūtur. nam qui rogo fieri poterit vt puella honestissima forma & probatissimis moribus prædita

luxato alicui pusioni & stolido conuenienter coniungatur. cui tamen si coniungatur, quod prolis genus est expectandum nisi monstrum? ut ex latina. & barbaricis linguis copulatis exortũ fuit. quapropter uere illud idem in vulgaris linguæ generatione accidisse arbitror, quod de affrica prædicari solet: nasci uidelicet in ea quotidie monstri aliquid ob dissimilium animaliũ coitum: ita etiam lingua vulgaris quasi monstrum quoddam ex barbaricarum linguarum confusione orta uidetur. at respondebit hic aliquis vulgaristarum mihi fortasse propugnator acerimus: quid tu hæc impudenter nobis obgannis, nonne Romani & græci omnes, ea tantum sermonis forma scribere voluerunt, quam cum nutricum ipsarum lacte hausissent atq; libassent? qđ si nos idem in præsentia facimus, qui in italia orti, italico orationis genere in scribendo utimur, cur nos tam acerbe reprehendis? imitamur maiorum exempla, & eorundem uestigijs insistimus. ridicula (deum optimum maximum testor) responsio, nã Romani illi & græci sapientissimi uiri iure optimo id facere cõsueuerunt, qui puras, perfectas, & absolutas addo etiam copiosissimas linguas habuerunt: nobis uero non idem contigit, qui impuram ut ostendimus, mancam & inopem sortiti sumus. nam cum uulgariter scribere incipimus, nullum planè uulgare uerbũ dicere possumus, quod non latinę, græce, uel prouincie nostræ. hoc est Galliæ narbonensis propriũ sit: etiam si id maxime optemus. quapropter merito laudandos censeo M. Tullium Ciceronem, Horatium, & alios qui sermonem patrium propagandum scribẽdo existimarunt, nã talem omnino eũ deorum immortaliũ munere consecuti fuerunt qui nihil cum barbarie coniunctum haberet. Quorum grauissimorum hominum sententiam atq; iudicium sunt imitati superiori ætate Theodorus gaza Thessalonicensis græce & latine doctissimus, & Paulo post M. Mussu

rus, deinde Archiepiscopus Mononbassię, postremo Ioannes Lascaris, & moscupulus omnes græci homines, & in vulgari & corrupta illa gręca loquendi consuetudine innutriti: (nam & græcis posterioribus idem quod italis hominibus contigit) ut ex pura in barbaram eorum lingua mutaretur, nihilominus germanam illam ueram & simplicem maiorum suorum scribendi formam sunt secuti, & adulterinam & aduentitiam contempserunt. Quorum exemplum suspicere & admirari deberent italorum ingenia, quodq; illi in græca, illud idem ipsi in latina faciendum esse decernere. qua in re proposita etiam oculos intueri possunt sapientissimorum hominum multorum exempla, quibus quum a principio infantiæ suæ inter barbaras gentes et nationes nasci contigisset, tantum abest ut propriam, peculiarēq; linguā amplecti uoluerint: ut eruditissima et inumerabilia ingenii sui monumēta latinis uel gręcis literis cōsignarint. ex quorum ordine primus mihi occurit philosophorum omnium princeps, Aristoteles, qui in media macedonum barbarie ortus, græce tamen quam macedonice scribere maluit, propter sermonis puritatem & elegantiam. huc accedunt ex hyspania oriundi uiri doctissimi Fabius quintilianus, Lucanus, seneca & iuuenalis, qui patria lingua contempta, romanas musas sunt secuti, ut prætermittam Diuum Augustinum et Apuleium, qui in Affrica nati, latinæ nihilominus omnia potius conscripserunt, quos imitati Cyprianus atq; Hieronymus idem fecisse memorantur silentio prætereo hic quod ad refutandam & refellendam eandem obiectionem plurimum potest: sapientissime quidem certè fecisse romanos & græcos homines cum græce uel latinę scripserunt: quando longe lateq; propagatis imperij finibus eo usq; penetrare latinam uel græcam linguam cupiebant, quousq; ijdē imperij limites peruenissent. quod ab Hulrico Zasio in intellecti

bus singularibus iuris est doctissime annotatum. verum quos nos quæso imperij terminos dilatabimus? quibus est iampridem a germanis abreptum, atque ablatum? vt vulgarem sermonem istum lõgius producamus? o inepta hominum iudicia, leguntur aiũt iam in hyspania & Gallia Ioannes Boccacius & Franciscus ille Petrarcha. Leguntur fateor. quis ignorat? verum a quo hominum genere quæso? num a grauissimis & doctissimis hominibus q̃lis erat Budæus ĩ Gallia, qualis hodie floret Petrus Danesius, quales ĩfiniti & innumerabiles alij: qualis in hyspania Ludouicus Viues, qualis Petrus oliuarius & reliqui, quorũ catalogũ hic conficere non est in animo? at ij ne nomen quidem Boccacij vel Petrarchæ, quod ad vulgarem linguam pertinet, norunt a quibus igitur? ab Aulicis quibusdam molliculis & delicatulis, qui omni luxus & delitiarum genere liquescunt & fluunt. o miros Italicæ linguæ progressus, o felicem vulgarem linguam, quæ eo vsque est pro pagata, vt in aulicorum tantum hyspanorum vel Gallorum ore & manibus habeatur. sed donemus hoc Ioanni Boccacio & Francisco Petrarchæ, recte & sapienter fecisse illos qui vulgari sermone conscripserunt: verum consyderemus etiam rogo, num gloriæ et nominis sui propagandi spem in hoc præcipue collocassent? at si quis vtriusque homin s lucubrationes diligenter perpenderit, q̃s negabit Ioannem Boccacium in libro de genealogijs deorum, et de illustribus mulieribus, Petrarcham vero in pluribus latine editis monumentis, potiusquam in rebus vulgaribus suæ famæ fundamentum cunstituisse, licet aliter quam arbitrabãtur futurum, eis euenerit. vero enim maxime simile & consentaneum mihi videtur maiorem gloriam sperasse illos ex libris ijs, qui per totam fere europam ad manus hominum peruenirent, quam qui in vna tantum Italia legerentur. hinc eorum vterque maxime de leuibus plane & voluptarijs ar

gumentis in vulgari lingua pertractarunt ; quum in latina de grauissimis semper fere peregerint . vt prætermittam interim id, quod amissa erat prope omnis ipsorum temporibus latine dicendi forma, quam si puriorem elegantioremq; cognouissent, multo fortasse plura litteris consignassent, quam ad manus nostras peruenerint. nos vero plane despectis atq; contemptis eorum exemplis (, quos tamen maxime imitari asserimus,) maximas & difficillimas in omnium artium & præsertim philosophiæ studijs quæstiones vulgari sermoni committimus . quod quantopere sit improbandum, & a doctissimorum hominum iudicio sit alienissimum, id Aristoteles ipse testatur. quem ideo obscure & a cosuetudine uulgi longissime de philosophia scripsisse aiunt simplicius atque Ammonius ut uulgarium hominum ingenia a suis libris auerteret. odi (enim inquit Horatius prophanum uulgus & arceo . quod & Ioannes ille Picus Mirandulanus doctorum omnium princeps in heptaplo laudasse uidetur, & Antiquorum fuisse morem institutumq; fusissime & copiosissime declarasse. Pythagoras enim & Dama eiusdem filia ut Affirmat Bessarion Cardinalis eruditissimus, omnia ænygmatibus atquæ inuolucris obtegebant , ne sanctissima philosophiæ mysteria ad rude & imperitum hominum uulgus peruenirent. iubet etiam ubiq; Paulus & præsertim in epistola ad Corynthios cauere & fugere mundi sapientiam , & inanem philosophiam, dubitans uidelicet per eam futurum, ut a uera & simplici christiana pietate diducamur. quod & pluribus tam grauissimis & doctissimis uiris accidisse omnibus exploratum est , ut Origeni nostro , ut Manichæo, Eunomio , & hæreticis illis omnibus, qui Platonis libros diligentius quam par erat sunt amplexati.

nos uero (si dijs placet) in uulgarem linguam omnia conuerte-
mus, ut vulgus etiam imperitum philosophandi ansam arripiat:
& cum nullo id iudicio plane agat, in mille errorum inuolucra
se se precipitet. sed ista illi secum consyderent, qui nullo maiorũ
exemplo, nullo doctorum hominum assentiente iudicio, id æta-
te nostra facere sunt aggressi: quorum aliqui cum latinę planè
nihil (ut ex eorum uersionibus ex græca in latinam linguã col
ligere licet exprimere possent) uulgari sermone id efficere pau-
lo post sunt conati. quam autem feliciter, id doctorum hominũ,
non uulgaristarũ iudicio arbitror relinquendum. uenio nunc ad
illud quod nonnulli uulgarem linguam defendentes in medium
afferunt, & numeros ei quemadmodum latinę, uel poeticos, uel
oratorios minine deesse litteris mandauerunt: quasi uerò illud
idem in Hispana, Gallica, germanica, sarmatica & illyrica lin-
gua non accidat: habet quidem fatemur numeros uulgaris lin-
gua ut alię omnes, uerum cum e barbara & corrupta loquen-
di ratione oriantur, barbari & corrupti sint necessario est con
cedendum: sensi ego numeros gallicos in lingua gallica, animad
uerti in Hyspana, in germanica etiam annotaui, sed illi omnes
redolebant ipsam barbariem. noui etiam in uulgari nostra (cui
si quis alius fortasse ab ineunte pueritia) operam dedi, uerum in
ijs barbariem, in latina autem romanam illam grauitatem puri-
tatemq; percipio. legi sæpenumero Iacobi Sanazarij opus de
partu uirginis, uidi eiusdem uulgares rythmos, at quid dulcius
atq; iocundius eo, si cum istis conferatur? consyderemus Fraca
storij syphilim, & contra uulgarem aliquem poetam alium: cõ-
paremus eius candorẽ & romanã illã maiestatem, cũ istorũ im
pura & barbara carminum numerorumq; ratione. At hic impe
rite et importune clamant nonnulli, uulgaremq; linguam copio
sissimam esse mugantur, & contra latinam inopem afferunt

nam rebus omnibus (modo diligenter attendere uelimus) propria iam inuenta fuisse aiunt uocabula. quos ego per deum immortalem rogo & obsecro, ut lapillorum & gemarum omnium nomina, herbarum, stirpium, fructicum, & suffructicum, seminum florum, rerum metallicarum, piscium, auium, terestrium animalium appellationes proprias uulgari sermone exprimant, aut mihi quos de hac re uulgares authores sequar demonstrent: quemadmodum latinos habemus multos. ut silentio prætere am instrumenta bellica, & oĩa ad architecturam agriculturamq; pertinentia, sed inepte iam nimiũ facio qui huic hominum generi, qui ne a limine quidem linguam latinam salutarunt, et illotis pedibus et manibus ad philosophię uel iuris ciuilis studia se contulerunt lectis tantum Ciceronis epistolis famĩliaribus, et uergilij opere uix integro, ita respondeam. at literis mandare temere audent latinam linguam usq; adeo uerborum pauperie premi, ut quas nominibus proprijs nauiũ omnium species nominat uulgaris loquendi forma, easdem minime latina possit exprimere. sed de ijs hactenus nimium fortasse multa, quapropter ostendamus breuiter illud, propter quod latine potius, quam uulgariter scribendum existimemus. duo igitur sunt in primis, quorum alterum id esse statuo quod unusquisq; qui studiorum suorum monumenta in lucem edere cupit: is quanto fieri potest maiorem humanæ societati afferre contendit utilitatem. bonum enim ut Aristoteles ait, quo magis dilatatur in plures atq; diffunditur, eo melius atq; præclarius est putandũ. sed latino sermone scripserimus, multo maius et excellentius orbi emolumentum afferemus quam si uulgari nostro, igitur latino potius quam uulgari scribere debemus. latine autem scripta ad hyspanos omnes, ad Gallos, ad britannos, ad scandinauiam: ad gothlandiã ad Germanos, ad sarmatas, ad pãnonas, ad Scythas

aliquos, ad illyricos, ad italos deniq; perferentur. & contra uul garia monumenta exiguis tantum italiæ terminis cōtinebūtur. quapropter multo minus bonum erit id existimandum, quod ad unam tantum prouinciam et eam quidem exiguam, quam quod ad tot & tantas pertinuerit. & hæc quidem quantum ad primum spectat. alterum uero mihi esse uidetur. quod natura unicuique est insitum quam longissime potest nominis sui gloriam prolatare: quapropter latine potius, quam uulgariter scribere unū, quemq; debere dicemus, nā si id fecerit, quo usq; latina lingua pertinuerit (peruenit autē ad omnes Europe totius, partes) eousq; nomen etiam eius peruolabit. quod si Italice scribere magis tentarit, in Italia tantum memoria eius celebrabitur. que si cum reliquo europę uniuersę orbe conferatur, uix puncti unius rationē obtinebit quibus duabus rationibus tātum. & si persuaderi unicuiq; posse non dubito, latinam magis quam italicam scribendi formam amplectendam esse, addam tamen & illud quod sine lachrymis a me commemorari uix potest, amissuros esse nos pristinæ eloquentiæ gloriam, nisi resipiscamus, & quam a maioribus nostris summis laboribus atq; uigilijs partam benedicendi famam accepimus, hanc per summum scelus & dedecus sponte abiecturos, quæ a Germanis & gallis exteris olim & barbaris nationibus benigne excepta, illis ijsdem animos & spiritus addet ut de primo eloquentiæ gradu (quod Ioannes iam sturmius facit) nobiscum certare audeant & palmam etiam præripere. quorum excellentem & admirabilem illam industriam non tantum laudandam esse censemus, quantum uituperandam nostram inertiam & laboris fugam, addo iudicij peruersitatem, qui uulgari potius quam latinæ linguæ, licet difficiliori tantopere studeamus. quo in loco facere non possum quin ad uos orationem conuertam Eruditissimi totius Italiæ Adolescente

uoſq; pro ſumma ueſtra & ſingularl eruditione obſecrem atq; obteſter, ut afflictam iam & prope collapſam indoctiſſimorũ quorundam hominum culpa latinam eloquentiam erigatis, honorem & gloriam Italiæ conſeruetis. & priſtino deniq; ſtatui reſtituatis. qua in re duces & principes ſapiẽtiſſimi & eloquẽtiſſimi ſunt uobis propoſiti Iacobus ſadoletus cardinalis, M An. Flaminius, Iacobus SanaZarius, Hieronymus Fracaſtorius: Hieronymus uida cremonenſis, Romulus Amaſæus, Achilles Bochius Bononienſis eques, Adamus Fumanus & alij prope innumerabiles, quorum ſi illuſtria illa impreſſa ueſtigia ſequi libuerit deum immortalem, quantum falſo uulgariſtarum hominum errori detrahetur, quantum rurſus italici nominis glorię reparabiturquo q̃dẽ inloco te primumappello nobiliſſime iuuenis priame ſergi Tauriſine, te Antoni Florebelli mutinẽſis, te Franciſce Roborteli Foroiulienſis, te Franciſce Floride, te Baſſiane lande te leander Zarote Iuſtinopolitane, te Paule Manuti, te deniq; nobiliſſime et ornatiſſime Adoleſcens Paule Vrſate ĩ quibus prope ſolis quos romanę eloquentię ſemper cognoui ſtudioſiſſimos, magnam ſpem repoſitam habeo de eadem retinenda & conſeruanda, uos inquam igitur rurſus apello: quibus Italiæ decus & ornamentũ commendo atq; trado.

PARADOXVM

QVOD DIGNIORA NOBILIORA- que sint, literarum studia rei militaris peritia.

IOANNE BAPTISTA: GOYNAEO pyrhanensi Istro authore ad Priamum Polanum.

FRequens est hic Priame doctissime omniũ fere hominum sermo, rei militaris peritiam literarum studijs dignitate & eccellentia longe precedere. quod quum multoties mecum ipse diligentissime reputarem, haud unquam animum inducere potui ut crederem, non esse id potius cõmuni multorũ errori, quã rei ipsius ueritati attribuendum. quam ob rem decreueram iamdudum de hac ipsa materia aliquid scribere, nisi me itinerum meorum ratio ꝑ vniuersam germaniam & belgicam galliã ab huiusmodi cogitatione auertisset. uerum quum in patriam tandem summo dei optimi maximi beneficio incolumis dudum redijssem, & tota mente cogitationeq; in philosophiæ & medicæ artis studia incumberem, nihil prope otij nunquam nancisci potui, quod ad id perficiendum, quod optabam, satis futurum uideretur. cæterum ne uanum omnino meum in hac re euaderet desyderium, cum per hosce superiores dies ruri degerem, Paradoxũ quoddam breue breuissimo etiam temporis spatio fere conscripsi. quo quidem ni fallor abunde multorum opinio falsa refutatur, & contra pluribus rationibus & argumentis asseritur, literarum studia artis militaris peritię anteponi debere, placuit autem tibi in primis lucubratiunculam hanc inscribere, ut ex ea

facile cognoscere posses me eandem erga te beneuolentiam conseruare, qua te prosequi solitus fui, quum Bononiæ libellum de coniungenda sapientia cum eloquentia ederem, cum de studiorum meorum ratione tecum quotidie communicabam, quum te deniq; principem amicorum omnium in adiuuandis atq; ornandis studijs meis inueni. lege igitur & vale.

Væ malum est ista imprudentia in rerum ipsarum collatione vsq; adeo cæcutire ut quod peius est & ignobilius, id meliori nobilioriq; multo. pferatur? rei nos militaris peritiam literarum studijs anteponemus? at ego uel te inuito quisquis es qui id asseris, aperte ostē dam. affirmandum esse contrarium. inde autem argumentationis meæ sumam initium quod tu negare omnino non poteris. nam si per uera & αὐαπόδεικτα principia ratiocinationum nostrarum fundamenta iaciantur, necessario id quod cupimus efficietur. quapropter ab eo ante omnia incipiendum arbitror, quod in quo minus fortunę ipsius uis atq; potentia valeant: ingenium autem & ratio plurimum possint: id contrario suo nobilitate maxime pręstet & antecellat: sed in artis militaris peritia fortuna mirifice uiget & dominatur, in literarum uero studiis ingenium tantum & ratio exercentur, nobiliora igitur literarum studia ipsa rei militaris cognitione. quod autem fortuna in bellandi ratione magnam sibi uendicet partem id Cicero ipse ostendit in oratione pro lege manilia: & Quintus curtius & Arrhianus fortuna potius quam ingenio adiutum & consilio Alexandrum macedonem imperium propagasse testantur: ut prætermittam Iulium Cæsarem, qui apud Appianum & Lucanum se in manibus fortunam gestare gloriatur. & Plutarchus etiam ipse in libello de romanorum fortuna, usq; adeo eos

imperium dilatasse ait fortuna potius qunm uirtute duce, cuius rei certissimum id adduci posset argumentum, quod nulli planè deorum frequentiora templa posuerint: sed de fortuna dictũ sit hactenus: quantum autem illud quęso? quod cum animo & corpore constent homines, id multo dignius & excellentius haberi debeat exercitium, in q̄d magis ingenii q̄ corporis uires itẽdunt. corporis.n. ut salustius iq̄t seruitio, aĩ uero ĩperio vti solemus. & rei militaris peritia corporis viribus maxime, litterarum uero studia ingenii potius intentione comparantur. igitur quid sequatur optime perspicis. quod si tamen aliquando accidat ut solo prudentis imperatoris cõsilio regatur exercitus, qui uel morbo uel ingrauescentis ætatis ratione impediatur, id nihilominus nobilissima animi parte quam Aristoteles mentẽ appellat minime fieri solet, sed ea tantum, quę circa ea quę alio pacto se habere possunt perficitur. cum literarum studia ut naturalis & diuinę philosophię intellectus, ut aiunt, agentis uirtute consueuerint pertractari, huc accedit quod apud omnes penitus gentes & nationes omnium plane iudicio atq; sententia est cõprobatum, id mirum in modum dignitate præcellere, quod ad perfectionem, voluptatem, & ornamentum humanæ societatis est excogitatum: & contra indignum planè & turpe illud uideri, quod ad perturbationem quietis & uitæ perniciem inuentum fuit: sed literarum ipsarum studia & auxilium et delectationem hominibus afferunt, quum res ipsa militaris calamitates luctus atq; miseriam addere soleat: ergo literarum studia nobiliora omnino existimanda. & rursus: id sine cuius auxilio cæterarom memoria planè deletur, sua autem absq; aliis maxime floret, id nobilius & excellentius haberi debet: at sine literarũ ipsarum ope præclare factorum in bello memoria interit, earũ autem etiam si nullum unquam existat bellum conseruatur, igi

tur literarum studia nobiliora esse censenda. quo in loco leui ni fallor labore eorum argumentum refutari potest, qui nescio qua imprudentia ducti arbitrantur & asserunt, non potuisse rerum scriptores æternam sibi nominis gloriam comparare, nisi prius ij extitissent, qui laude digna gesta perficerent. Quasi uero si belli facta celebrata non essent, pacis ornamenta describi non potuissent. ut silentio prætercam etiam illud, quod innumerabilia & infinita sunt in ipsa philosophia in musica. in geometria, in arithmetica, in perspectiua, in Astonomia, in sacrarum rerum cognitione in animalium Terrestrium & uolatilium natatiliumque & herbarum, plantarum fruticum suffruticumque historia, ad quæ animum applicare illi homines potuissent: qui in bellis enarrandis tempus & operam consumpserunt. postremo, quid quæso maius quidque illustrius ad litterarum nobilitatem de clarandam adduci potest eo argumento: quod rei ipsius milita ris peritia in eo animi habitu consistere consueuit quem Aristo teles appellat artem: litterarum autem studium ut naturalis & diuinæ philosophiæ in scientia & sapientia consistere solet, quę uel ipsius subiecti ratione, vel ratiocinandi modo Aristotele teste quam longissime arti sunt anteponendę: huc addendum est illud quod eæ artium species sunt uitandę & ignobiliores quo que censendæ, quæ contra naturam ipsam optimam ducem exco gitatæ uidentur: ea siquidem vt grauissimus author Cicero ait in Tusculanis quæstionibus, nos ad iuuandos & conseruandos homines procreauit, contra rei militaris peritia ad certamen & hominum necem instruimur: literarum uero cognitione ad humanitatem mansuetudinemque informamur. unde quid effici concludique debeat, facile(ut arbitror) uides. sed non est hic illud mea sententia ullo pacto prætereundum: quod quum animo

(ut diximus) & corpore tantum constemus, id incredibiliter dignitate & excellentia contrarium suum superare dicendum sit, quod ad utriusque salutem maxime spectet, cum alterum ad interitum ipsum respiciat. literarum uero medicinalium (ut ita loquar) & Theologiæ studia, & animi ualetudini procurandæ operam nauant, quum rei militaris peritia utriusque perniciem meditetur: & præsertim quum christiani in christianos arma capere consueuerunt. nobilius igitur & dignius literarum studium rei militaris experientia. Quapropter iure optimo doctissimus quidam ex recentiorum scriptorum ordine dixit: bellum esse quasi belluinum: cuius tractandi artem si quis sequatur is a belluis nihil omnino differre queat. quo in loco mi Priame pro tua singulari humanitate hanc mihi ueniam dabis, vt iustissimam animi iracundiam contra eorum pertinaciam effundam, qui armorum gloriam, literarum studijs præferendam asserunt atque affirmant. uos ne igitur inter hominum numerum referendos esse arbitrer sæuissimum & crudelissimum ferarum genus, qui quum arma & bella ipsa, incendia tantum, populationes, uexationes, uastationesque agrorum vrbium prouinciarumque meditentur & peragant, quum stupra fœdissima omnium, adulteria, incestus, sacrarum rerum contaminationem, affiniũ, cognatorũ, filiorũ denique parẽtũque necẽ afferre soleãt, uos tamẽ eorũ tractãdorũ peritiam literarũ studijs anferẽda esse dicatis? quę si nõ essent inter hoies quãta quęso rerũ ipsarũ obscuritate et ignorãtia laboraremus? q̃ magna humanę felicitatis portio detracta esset? q̃ denique miseri & calamitosi uideremur, qui nihil plane a mortuis vt Arist. apud laertiũ ait differemus? solẽ e mũdo tolleret, q hominem literarũ cognitione priuaret. et cõtra, maxima peste atque pnicie uacuũ eundem redderet: q bellãdi artẽ diuina aliq ope radicitus extirparet. quapp cõqescamus

nos rogo in institutis literarum studiis, & summa etiam ope nitamur cum uniuersæ hominum societati vtilitatem afferre, tum nominis nostri gloriam (si possumus) quam longissime propagare.

IO. BAPTISTA GOYNAEVS ARnoldo Arlenio. S. D.

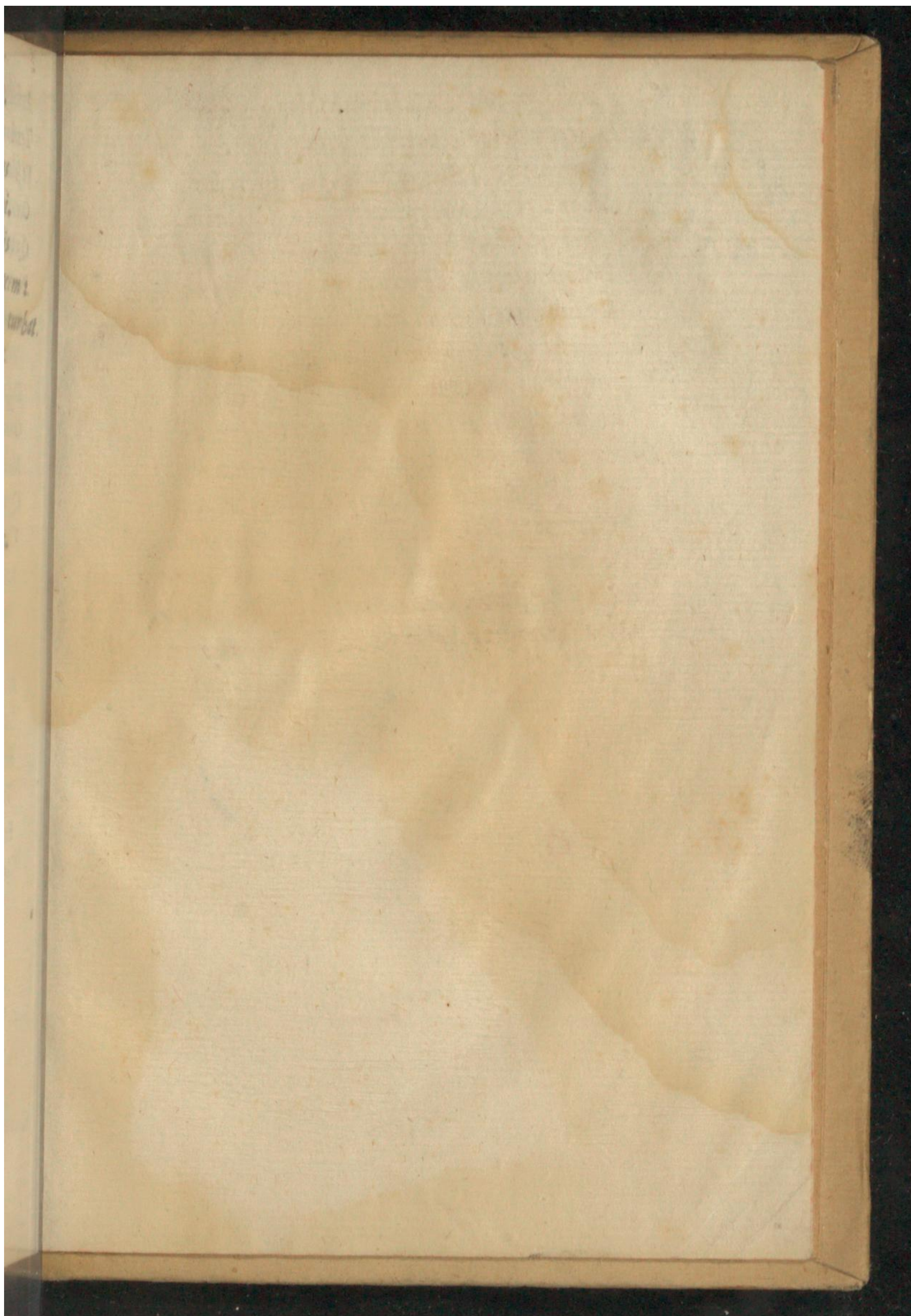
MVlta Arnolde doctissime de vano mortuorum causa luctu, cum Plutarchus in consolatorio sermone ad Apollonium, & Lucianus in libello περὶ πένθους, tum Ioannes ipse Chrysostomus uarijs in locis sapientissime disputarunt. uerum humani esse ingenij puto, amicorum interitum si non lugere (quod muliebre potius, quam uirile esse uidetur) dolore tamen aliquo prosequi. quam ob rem cum superioribus hisce diebus M. Vrsatus Patauinus patritius obijsset, magnam ex eius morte animi mœstitiam contraximus. & præsertim quod in eo homine omnia uirtutis ornamenta a natura & exercitatione quotidiana reposita uideremus: & incredibili humanitate liberalitateque (dum uiueret) nos semper esset amplexus. quapropter ut quo quo modo nostrum animi affectum erga optimum & sanctissimum uirum ostenderemus, in eius mortem (dum venetijs commoraremur) piscatoriam eclogam scribere placuit. mitto autem ad te illam amicorum omnium principem, ut ex ea facile cognoscere queas, uerum esse illud pythagoricorum prouerbium, ἅπαντα τὰ τῶν φίλων κοινά. hoc est non solum res secundas & fortunatas, uerum etiam ipsas aduersas. Vale.

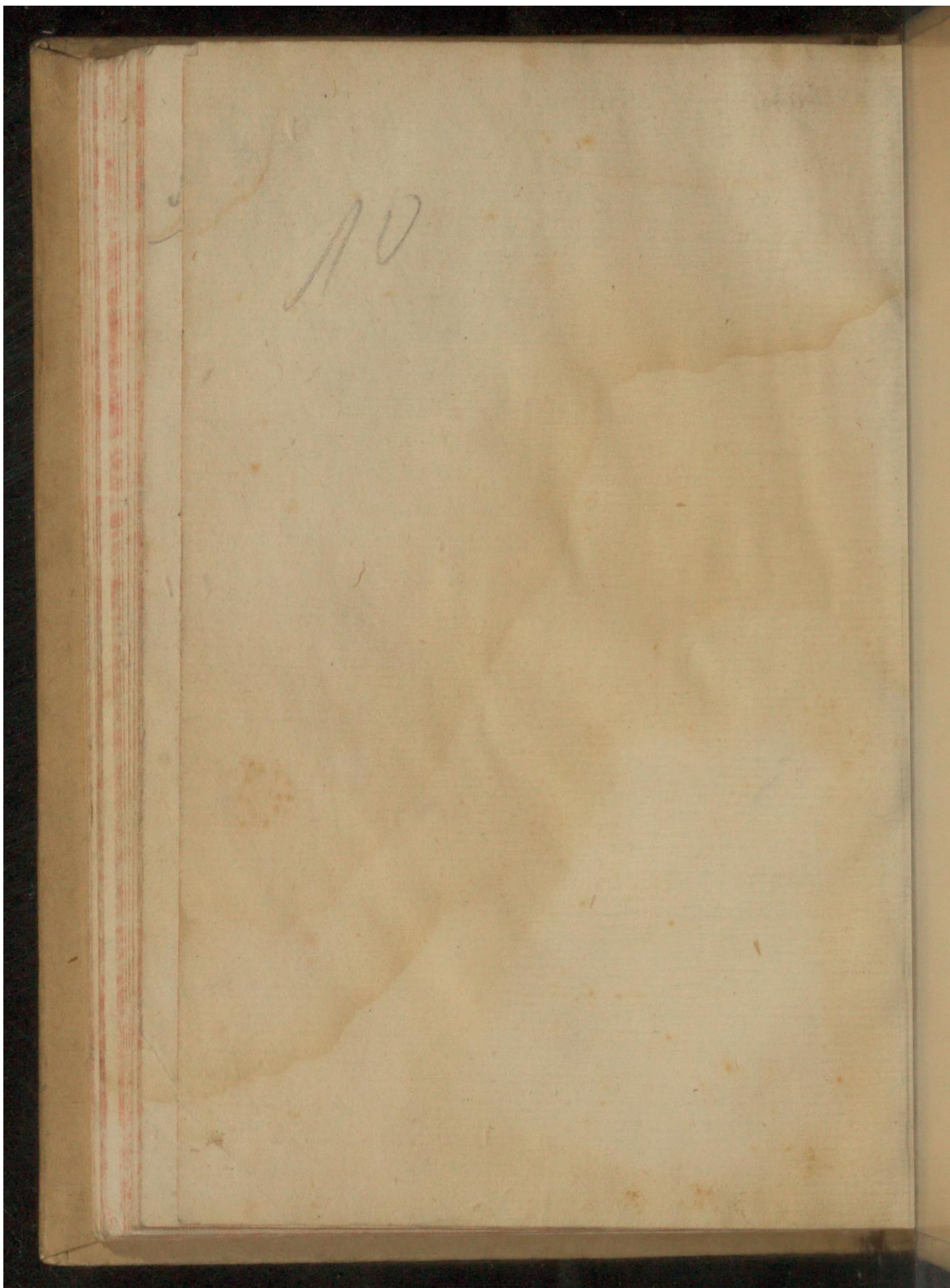
ECLOGA PISCATORIA IN NOBILISsimi viri M. Vrsati Patritii patauini obitum. ad Arnoldum Arlenium.

Forte Philon venetis dudum piscator in oris
Curua legit tenui solus dum littora cymba,
Raraq; per longos extendēs retia remos
Sole sub ardenti, bibula spatiatur arena,
Audiit insuetum sublimi e cespite coruum,
Omnia luctisonis complentem sæpe quærelis,
Obstupuitq; pauens, paruo quum tempore acerbum
Fama tulit uelox Vrsati nuncia fatum:
Diuini Vrsati: quo non præstantior alter
Ciuis in Antiqua pataui consederat urbe.
Hunc igitur super illachrymans & pectore ab imo
Effundens gemitus, sicca proiectus in alga,
Talia iactabat uentis & fluctibus atris.
O decus o patriæ lumen, nunc maxima diuum
Gloria, nos miseram sine te traducere uitam
Posse putas igitur? nos inquam Marce carentes
Virtute & morum probitate & lumine tanto?
At prius ad terram labentis lumina cœli
Descendent, fluctusq; leues ad sydera surgent:
Et mare proscindet curuo sub uomere arator.
Quam sine te miseram libeat traducere uitam.
Interitum gemuere tuum per littora pisces
Muti olim: queruli gemuere per æquora mergi.
Sæpe mihi & medio spectatus in æquore delphin
Bacchanti similis ferri rursusq; referri.
Morte tua mœrens Diuine Vrsate furensq;.

Audiui & scopulos inter dum uimine nassas
Texebam lento, grata prostratus in umbra,
Et fulicas tristes, udoq; in littore phocas
Occasum deflere tuum, tua tristia fata.
Quodq; magis mirum pelagi pia numina nymphas
Nereidas, surdis portantibus omnia ventis,
Audiui miseras uentis iactare querelas.
Tu tamen ætheream dudum sublatus in arcem
Despicis hæc, tantum diuino captus amore.
O mihi si liceat moribunda relinquere terræ
Membra pater, cœloq; ipsi me tradere aperto,
Quam leuis ingressus uasti iam limina olympi
Diuinas animo tecum perquirere sedes
Inciperem, tecumq; epulis accumbere diuum.
Nam mihi dum remos, dum linea retia tracto
Otia nulla patent, nullum sperare laborum
Marce licet finem longo post tempore tandem.
Talia iactabat frustra piscator ad auras
Frustra oculis cœlum aspiciens, quum flatibus auster
Turbidus in gelidos passim spirare triones
Et medio miscere mari iam prælia cepit,
Interea uacuum certatim in littore ponunt
Piscantes iuuenes multo mœrore sepulchrum.
Et facibus circum lustrant dum flebile carmen
Alterni dicunt: cupiunt alterna camenæ.
Lycus. Vt lupus in tyberi, mario laudatur in Istro
Attilus Heridano gaudet, salmoq; mosella:
Sic tua nunc Pataui celebratur fama per urbem.
Gelon. Conditur ut mediis semper ferè sargus in herbis,
Et mediis capitur semper melanurus in undis,

Italia in media Marci sic gloria floret.
Lycus. Perniciem delphin raris ut retibus infert
Dum petit optatos velox in pabula mulos
Sic tua perniciem pataui mors intulit urbi.
Gelon. Vt cephalos mergus turbat demersus in vndis
Improbus ingluuiem cupiens explere uoracem:
Sic tua nunc animos hominum mors inuida turbat.
Lycus. Halcyones quando ueniunt, tunc alta quiescunt
Aequora, tunc cœlo collucent astra sereno
Discessu sed marce tuo nunc omnia lugent.
Gelon. Ardea sublimem pennis forte æthera tranans
Prędicit quærulo pluuiam clamore futuram
Et tua mors miseris mala nunciat omnia nobis.
Hæc illi tumulum repetunt dum carmina circum,
Iustaq; persoluunt umbræ: micat ignibus æther
Et ruit in medios creber de nubibus imber.

10

